

RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 165 (23).**

1922 a.

Sisu: 1. Päewakorra kinnitamine. — 2. Abieluseadus — redaktsioon. Wastu wõetud. — 3. Kodakondsuse seadus — redaktsioon. Wastu wõetud. — 4. Esimese rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Washingtonis wastu wõetud konwentsioonide eelnõude kinnitamise ja Berni 1906 a. woswori tarwitamise konwentsiooniga ühinemise seadus — redaktsioon. Wastu wõetud. — 5. Seadus kaitsewäkke teenistusse wõtmise kohta 1923 a. ja sellest wabastamise kohta 1922 ja 1923 aastal — I lugemisel. Wastu wõetud. — 6. Pühade ja puhkepäewade seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 7. Awalikkude keskkoolide seadus — III lugemisel. — 8. Koosoleku lõpetamine.

Riigikogu koosolek 27. oktoobril 1922 a. kell 5 p. 1.

Kokku on tulnud 83 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees **J. Kukk**, pärast abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold**, wahepeal abisekretäär **J. Bergman**.

Walitsuse looshis: sõjaminister **J. Soots**, põllutöominister **B. Rostfeldt**, haridusminister **H. Bauer**, siseminister **K. Einbund**.

Koosolek algab kell 5.05 min.

1. Päewakorra kinnitamine. Juhataja **J. Kukk**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte antud. Mingsuguseid ettepanekuid ei tehta, siis loen ma päewakorra sel kujul wastu wõetuks, nagu ta Riigikogu liigetele wälja jagatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

2. Abieluseadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **A. Jürgenstein**: Redaktsiooni komisjon paneb ette abieluseaduses järgmisi redaktsioonilisi parandusi wastu wõtta (loeb):

§ 3. esimeses kolmes reas paigutada semikoolonite asemele kommad.

Seal on nimelt järellause kõigi nende hulga eellausetega, mis semikoolonitega on üksteisest lahutatud, kuid see ei ole mitte õige ja parem on semikoolonite asemele kommad panna.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürgenstein** (loeb): § 4 p. 3 enne sõna „tegewus“ paigu-

tada sõna „oma“; see teeb selle lause mõiste selgemaks.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürgenstein** (loeb): § 8. kustutada sõna „ilma“, see on asjata seal, ja redaktsiooni komisjon paneb ette lugeda seda paragrahwi: „On üks wanematest teadmata äraolekul, wanema õigusega, mõistuse kaotanud jne.“, nii oleks see õigem.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürgenstein** (loeb): § 9. Peale sõna „äraolekul“ paigutada sõnad „on ta“, samuti peale sõna „õigusega“ paigutada sõnad „on ta“.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürgenstein** (loeb): § 12 p. 2. teine rida „takistab“ p. o. „takistawad“.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürgenstein**: § 14 p. 4. on öeldud „omanduste“ p. o. „omaduste“. Seal on öeldud küll „omanduste“, aga mõeldud on seal „katshestwo“ — omadus.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürgenstein** (loeb): § 19. „Ära määrates“ asemele „määrates“. See lause oleks siis: „Ühel ajal abielu makswusetaks tunnistamisega korraldab kohus ka laste saatuse, määrates,

kumba abikaasa juurde nad jääwad". (J. Tõnisson (rhw.): „Ära määrates“ on palju õigem!)

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) I hääle vastuolekul on see parandus vastu võetud.

Aruandja **A. Jürgenstein**: § 22. Teine lõige „seda kohust“ peab olema „seda kohut“. Siin on võetud sõna „kohust“ see tähendab „objasateljstwo“, kuna tahetakse aga väljendada mõistet „sud“, „Gericht“, nii et on õigem võtta „seda kohut“.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **A. Jürgenstein** (loeb): § 26 p. 1. „wõi kui põeb langetõbe“ p. o. „wõi kui ta põeb langetõbe“.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **A. Jürgenstein**: § 28 p. 1 on, et abikaasa võib nõuda lahutamist, kui teine abikaasa kawatseb talt elu võtta ehk terwist rikkuda.

Komisjon arwas, et parem on, kui panna „ehk tema terwist rikkuda“, et ära tähendada, et ta mitte oma terwist ei riku.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **A. Jürgenstein**: § 29. seisab „wangiroodus ehk parandusmajas“. Peab aga olema „wangiroodus wõi parandusmajas“, sest need ei ole mitte ühemõttelised sõnad.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu võetud, ja ühtlasi kõik redaktsioonilised parandused abieluseaduse kohta.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

3. Kodakondsuse seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **A. Jürgenstein**: Siin on ainult kaks väikest asja, see on § 9 on kirjutatud „riigi teenistuse“, p. o. „riigiteenistuse“, ühes sõnas kirjutatud.

Sealsamas ka teine parandus „ehk kui nad tuntud“; „ehk“ asemele „wõi“; nii et: „wõi kui nad tuntud“.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Need parandused on nähtawa enamusega vastu võetud. — Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

4. Esimese rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Washingtonis wastuwõetud konventsioonide eelnõude kinnitamise ja Berni 1906 a. woswori tarwitamise konventsiooniga ühine mise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **A. Jürgenstein**: Redaktsiooni komisjon paneb ette seda seadust ilma muutusteta vastu võtta.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Seadus on redaktsiooni komisjoni ettepanekus nähtawa enamusega vastu võetud. — Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Seadus kaitsewäkke teenistusse wõtmise kohta 1923 aastal ja sellest wabastamise kohta 1922 ja 1923 aastal — I lügemisel.

Riigikaitse komisjoni aruandja **J. Laidoner**: Lugupeetud rahwasaadikud! Käesolew seaduseelnõu on niisamasugune kui noortemeeste sõjawäeteenistusse kutsu minewal aastal Riigikogu poolt vastu wõeti.

Nagu teada, maksab meil praegu Wene sõjawäe kohustuse seadus, „ustaw woinskoi powinnosti“. Selles seaduses on ette nähtud, esiteks, et teenistusaeg on kolm aastat ja teiseks, et mitte kõiki noorimehi, kes saawad 21 aastat wanaks, ei wõeta sõjawäeteenistusse, waid ühel osal neist on eesõigus ja need jääwad teenistusest wälja.

Minewal aastal juba sellekohase seaduse arutamise juures tähendati, et esiteks meil ei ole mitte tarwidust nii pika teenistusaja järele, kui see Wene seaduses ette nähtud, ja teiseks, et Wene seaduses ettenähtud korra järele pidid nooredmehed saama wäeteenistusse kutsutud, kui nad 21-aastased on. Kuna meil jälle sõja tagajärjel said sisse kutsutud ka 19-aastased. Minewal aastal otsustati, et 19-aastased on liiga noored ja ar-

wati, et peame üle minema 20 aasta peale. Selle tõttu tuli muudatus sissekutsumise juures ette võtta, ja minewa aasta jooksul kutsuti sisse mitte terve aasta mehed, vaid 8 kuu mehed, nii et kolme aasta jooksul saaks siis üle minna 20 aasta peale, et ainult 20-aastased nooredmehed saaks wäeteenistusse kutsutud.

See on üks tingimine juba, mis meil selle Wene seaduse muutmist nõuab. Teine tingimine, nagu ma juba tähendasin, on see, et meil ei ole mitte tarwidust kolm aastat teenida. Praeguse seaduse järele, mis minewal aastal wastu wõeti, teenisid jalawäelased meil 19 kuud ja teised kõik 24 kuud. Aga ka sellest on tehtud erandid ja käesolewas seaduses, mis tänawu wastu saab wõetud, saawad suurtükiwäelased koju lastud ka enamalt. Tähendab, nemad saawad koju lastud peale 21-kuulist teenistust. Ühes sellega määrab see seaduseelnõu ära, millal meil sissekutsumine saab läbi wiidud. Ennem pidid kõik nekrutid saama kokku kutsutud sügisel. Kui meie wõtame aluseks selle 19—24-kuulise teenistusaja ja kui siis saaksid nekrutid sügisel sisse kutsutud, siis nemad peaksid teenima kaks talwet ja ühe suwe. Meie kliimas on aga sõjawäes olud niisugused, et kõige intensiivsem õppimisaeg on just suwel ja sellepärast on juba minewal aastal sõjawäeteenistusse sissekutsumine nii korraldatud, et saaksid nooredmehed õppusel olla kaks suwe ja ühe talwe.

Iseenesest see seaduseelnõu on väga lühike ja analoogiline minewaaastase seaduseelnõuga. Siiski tema ulatus on suurem, kui meie tema wälimusest wõi tema wähestest paragrahwidest wõiks arwata. Peaasi on see, et see on nii õelda ülemineku seadus meie tulewasele sõjawäekohustuse seadusele, mis nii kui riigikaitse komisjonis teatati, wäljatöötamisel wõi Wabariigi Walitsuse komisjonis on. Kõige tähtsam küsimus, mis meil tulewases sõjawäekohustuses eel seisab, on teenistuse aeg. Meil on seda küsimust mõnelgi puhul arutatud, aga ühisele otsusele pole meil senni weel jõutud. Nagu tähendasin, teeniwad meil jalawäelased 19 kuud, suurtükiwäelased 21 kuud ja teised tehnilised wäeosad 24 kuud. Iseenesest on ju soowitaw rahwamajanduslisest ja ka riigi bñdsheti seisukohast, et tegelikus wäeosas nooredmehed wõimalikult wähe aega teeniksid. Teisest küljest peawad nad aga ikka nii kaua teenima, et wälja õpiksid, sest et wäljaõp-

pimata sõjawägi riigile mingisugust kasu ei too, waid see on ilmaaegne riigi raha kulutamine. Nüüd peab ka siis juba selle seaduse arutamise juures eesmärgiks olema kogemuste põhjal wälja töötada, kui pikk siis meie sõjawäeteenistuse aeg peab olema. Praegu on modern riikisid, kus on sõjawäeteenistuse ajaks wõetud üks aasta. Peab aga ütleva, et meie olude kohaselt üks aasta selleks liig lühike on, et selle aja sees midagi ära õppida, kõige pealt näituseks jalawäes. Praegusel sõjatehnika arenemisel ei ole jalawäe õppus mitte wähem raske, kui wõib olla suurtükiwäes, sest jalawäelane peab mitme masinaga tuttaw olema: pommipildujatega, mitmesüsteemiliste kuulipildujatega, käsigranaatidega jne. Temal on iseäranis raske õppuse juures see, et ta peab liikuma õppuse läbi wiima ja selle juures peab tema seesuguse kasvatus saama, et teda on wõimalik käsutades wiia tule alla, kuna aga teistel tehnilistel sõjawäeosadel seda mitte tarwis ei ole, sest nemad ei lähe mitte edasi, waid seisawad paigal. Mis puutub õppusesse, siis ripub see jälle mitmest asjast ära. Esiteks kliimalised olud. Õppust on ikkagi wõimalik suwe jooksul läbi wiia. Talwel süstemaatilist õppust meie oludes on väga raske läbi wiia. See on üks raskus. Teine on, et sõjawäe õppust intensiivselt läbi wiia, on meil tarwis väga head ohwitseride, niisama ka alamohwitseride kaadrit. Neid meil mõlemaid senniajani ei ole. Ja, kui naljakas see ka ei ole, ometi on see nõnda. Kui teie tahate sõjawäelast wälja õpetada, siis ei lähe see lühikese ajaga mitte korda. Teie alandlik teender ise algas sõjawäe õppust 18-aastaselt ja lõpetas õppuse akadeemias 28 aasta wanuselt, nii siis õppisin kümme aastat.

Meil on ohwitseri, kes ainult kaks kuud on õppinud. Sellest wõite teie arwata, et see, kes kaks ehk neli kuud sõjaegses ohwitseride koolis on õppinud, mitte weel ohwitser ei ole. Teie wõite teda ka kindraliks arwata, aga sõjawäe teadmisi temal mitte ei ole. Tema peab enne weel õige palju õppima. Kui meie oma sõjawäe demobiliseerisime, siis oli polguülemad, kes ei olnud weel oma teenistuse ajal nekrutid õpetanud. Rahuajal on õppus peaasi ja ohwitserid peawad ka meetodid wälja töötama. Ta peab ise teadma, mida ta teisele õpetab. See on niisama, kui pannakse korraga algkooliõpetajaks see, kes ise waewalt

weerida oskab. Peab tunnistama, et meil on praegu wäga ja wäga nõrgad ohwitseride kaadrid; niisama nõrgad on ka alamohwitseride kaadrid. Üleaja teenijate instituut on meil küll läbi wiidud, kuid neid on weel sõjawäes wähe, sest et seni ajani on neist ainult rühmaülemate kohdade peale jätkunud, ja needki kohad ei ole kõik weel täis. Kui lühikeste aegade peale weel üle minna, siis peaks ka jaoülemateks üleajateenijad olema, sest kui noormees aasta aega õppusel on olnud, siis muidugi temast teise õpetajat weel ei saa. Aga kui teie panete ühe inimese teisi õpetama, siis peab ta ikkagi rohkem teadma. Sellest seisukohast wälja minnes peab tunnistama, et meie ohwitseride kaadrid on wäga nõrgad ja sellepärast on meil raske lühikeseajalise teenistuse peale üle minna.

Ma pean weel kord toonitama, et kui meil ka oleks wõrdlemisi suur sõjawägi, siis oleks ometi tema peale kulutatud rahwa raha nagu maha wisatud, kui see sõjawägi õpetamata on. Õpetamata sõjawäest ei ole sõja ajal mingisugust kasu. Seda näitas kõigeparemini just ilmasõda. Kui meie tahaksime kõiki oma täisealiseks saanud noorimehi sõjawäeteenistusest läbi wiia, siis tuleks meil — nende wäheste statistiliste andmete põhjal, mis meil saadawal — umbes 10.000 kuni 12.000 meest aastas sõjawäge. Arusaadaw, et meie suurt sõjawäge majanduslistel põhjustel üles pidada ei saa. Siin tuleb otsustada, mis on parem: kas kutsuda teenistusse wähem mehi ja neid seal kauem pidada, kuna üks osa wäeteenistusest täiesti kõrwale jääks, wõi jälle lasta kõik nooredmehed sõjawäest läbi käia, aga selle juures lühikese aja tõttu peaaegu ilma mingisuguse õppuseta. See on igatahes raske küsimus otsustada. Selleks on kõige pealt kindlaid statistilisi andmeid waja, mida meie loodetawasti peatsest üldisest rahwalugemisest saame.

Siiski loodame, et mõne aasta pärast meil juba wõrdlemisi paremad kaadrid on, sest ohwitserid koguwad omale ajajooksul rohkem kogemusi, teewad kõik-sugused kursused läbi, kus nad oma sõjawäelist haridust täiendada wõiwad, neil tuleb ka nekrutid õpetada ja kõige selle läbi on neil wõimalus oma alal rohkem wiluda. Sellepärast on paari aasta pärast wõimalik nende käest ka intensiivsemat tööd nõuda. Kui meie nõnda kau-

gel oleme, siis wõiks teenistusaega jala-wäes kuni 15-ne kuuni wähendada; see oleks aga minimaalne norm, millest meil raske oleks üle minna. Sellest ajast oleks kolm kuud teoreetilist õppust, siis selle järele kewadel wõiks wälja minna laske-õppusele ja liikumisõppusele wõi põld-õppusele. Nii siis, umbes 15-ne kuuga wõiks ehk juba minimaalsele nõudmisele wastawa õppuse sõjawäele anda. Aga, nagu ma ütlesin, on selleks teatud eeltingimusi tarwis, nimelt paremaid kaadrid, kui meil ja ka paremaid sõjawäe ruume. Meie kitsastes oludes, kus sõdurit nagu kokku kiilutud wäikestesse kasarmutesse on, ei wõi mingisugusest õppusest talwel juttu olla, see on wäga raske. Pealegi on sõjawäe õpetamiseks wäga mitmesuguseid õpeabinõusid tarwis; kui neid ei ole, ei saa õppust intensiivselt läbi wiia.

Pealegi on meil waated kaldunud wana weneaegse arwamise poole, et jalawäes wõib õppus õige lühike olla. Nagu ma juba tähendasin, ei ole jalawäe õppus sugugi kergem, kui teistes wäeosades. Wäeosades, kus mõne ala peale spetsialiste tarwis on, näituseks, motoristid, lendurid jne., on ajateenijad ainult nende abilisteks, sest selle lühikese aja jooksul ei wõi ühestki harilikust sõdurist wäljaõppinud lendurit ega motoristi saada. Jalawäel on sõjas igatahes kõigetähtsam osa, sest temalt nõutakse, et ta peab liikuma, peale tungima, waenlasele ligi minema waenlase tule all ja see on üks kõigeraskem ülesanne, mis sõjawäelasel ees seisab. Palju kergem on paigal seistes suurtükist lasta, kui otsekohe edasi tungida. Pealegi teab igaüks, et jalawäes on kaotused palju suuremad, kui teistes tehnilistes wäeosades. Ka on wana tõde, et mida wähem jalawägi õpetatud on, seda rohkem on tal kaotusi, sest ta mõistab ennast waewalt kaitseda, tunneb liiga wähe sõjatehnikat.

Seda kokku wõttes toonitan ma, et meil minimaalne jalawäe teenistusaeg peaks olema üks aasta kolm kuud, aga selle peale wõib üle minna alles siis, kui sellekohased eeltingimused on loodud: head wäljaõpetatud ohwitseride kaadrid, ruumikad kasarmud jne. Kaadrite suhtes on praegu iseäranis raske aeg, sest nüüd on palju sõjaaegseid rooduülemaid ja teisi ohwitseri kursustel ja nende koha peal on asetäitjad, kuid need on weel nõrgemad, kui otsekohe ülemused, kes praegu kursustel on, nii et sõjawäe õp-

pus selle all väga kannatab. Meie sõjawägi elab praegu rasket ülemineku aega üle. Selle tõttu on siin ka võetud teenistusajaks 19 kuni 24 kuud.

(Juhataja kohale asub abiesimees **K. Wirma**.)

Meil oleks siis õppuse ajad wõi teenistusajad jalawäes 19 kuud ja suurtükiväes 21 kuud tänawu aasta, tulewal aastal 20 kuud, kuna inseneeriwäes ja merewäes teenistusaeg 24 kuud oleks. Ühes kõigeraskemas seisukorras on meie merewägi sellepärast, et seal ei saa ainult neid ajateenijaid pidada, kui abijõudusid, waid nemad peawad seal ka otsekohe oma tähtsamaid ülesandeid täitma. Ka selle poolteise wõi kahe aasta jooksul on väga raske neid välja õpetada, nii et siis, kui meie ainult nende peale laewade teenistust rajame, siis meil waewalt ükski laew liikuda saab. Ühes sellega, nagu mina juba tähendasin, on selles seaduses ette nähtud ülemineku järk, et meie järkjärgult tahame 19. aasta wanadusest üle minna 20 aasta wanaduse peale. Selle tõttu on nüüd sisse kutsutud 8 kuu mehed, ja kui need 8 kuu mehed tänawu aasta sisse kutsutakse, siis oleme järgnewal aastal 20 aasta peale üle läinud, ja siis ehk on võimalus sõjawäeteenistuse aega vähendada ja minimaal aja peale üle minna. Selleks ajaks peaks walmis olema meie nii öelda Eesti sõjawäe kohustuse seadus, mis täidaks Wene „ustaw o woinskoi powinnosti“ aset. Wabariigi Walitsuse poolt oli seaduseelnõu nii esitatud, et sõjawägi oleks 1. weebuariks sisse kutsutud, nii et mehed oleks lahti lastud 1. septembriks 1924 aastal. Riigikaitse komisjon arutades seda küsimust leidis, et meie oludes septembrikuu siiski tähtsam on, kui weebuar, ja nimelt sellepärast, et wäeosad, iseäranis jalawäeosad peawad liikuwõppust läbi tegema, ja seda meie enne septembrikuud teha ei saa, sest alles siis saawad wäljad kokku korjatud, ja kui warem manöövri toime paneks, läheks see väga palju maksma selle tõttu, et wili saaks ära tallatud ja selle eest kahjutasu tuleks maksta. Teiselt poolt tuleb ka silmas pidada, et noorimehi liig hilja kokku kutsuda ei wõi, sest siis ei saaks neid teoreetiliselt niiwõrd välja õpetada, et nad suwel wõiks laskeharjutusele minna. Ühed kalduwad selle poole, et parem on noorimehi warem sõjateenistusse kokku kutsuda, tähendab jaanuaris wõi weebuaris, siis läheksid nad warem koju.

Riigikaitse komisjon arutas seda küsimust igast küljest ja leidis, et kõigeparemini oleks kokku kutsuda 1. märtsiks ja koju lasta 1. oktoobriks, igatahes jalawäge, sest see on ikka meil peamass ja selle õppuse järele peawad teised wäeosad katsuma korralduda. Sellekohased muudatused said riigikaitse komisjonis seaduseelnõus tehtud. Peale selle arutas riigikaitse komisjon sõjaministri ettepanekul veel üht küsimust. Wene seaduse järele on nimelt sõjaministril õigus koju lasta sõdurid ka enne seaduses ettenähtud tähtaega. Meie oludes sõjaminister arwas, et sel alal küll suurt ära teha ei saa, aga et siiski oleks võimalik sõdurid ka ennem koju lasta, kui nad seaduses ettenähtud õppuse läbi käinud, ja selle läbi riigi kulusid vähendada, siis arutas riigikaitse komisjon seda küsimust ja leidis, et parem oleks, kui see õigus meil sõjaministrile ei jääks, waid Wabariigi Walitsuse käes oleks. Nõnda sai riigikaitse komisjoni poolt veel üks lisaparagrahw juurde lisatud, mis Wabariigi Walitsusele õiguse annab sõjawäelasi wõi kaitsewäelasi, ka enne selles seaduses määratud tähtaega koju lasta, kui sõjaminister arwab, et õppus juba läbi on ja enam intensiiv õppust pidada ei saa. Sarnased on selle seaduse nõudmised ja nii öelda lühike ajalugu. Ma ütlesin juba, et see on ajutine seadus, mis meid aitab üle minna ühest küljest 20 aasta wanaduse peale, sest et 19 aasta wanused inimesed meie oludes ikkagi liiga nõrgad on — meie oleme põhjamaa rahwas — ja kergesti haigeks jääwad ja ei jõua mitte sellele raskusele wastu panna, mis neile sõjawäeteenistus peale paneb. Meil on rohkem kalduwust selle poole, et sõjawäeteenistusse 20-aastased kutsutaks, ja mõned arwawad isegi, et meil tuleks üle minna 21 aasta peale. Siin peab aga tunnistama, et meie täisea seaduse aluseks on võetud 20-aastane wanadus. Ka riigikaitse komisjonis olid mõned arwamisel, et neid seadusi ei maksa üksteisega siduda.

Käesolew seadus on ülemineku seadus ja peab lähematel aastatel olude kohaselt täiendatud ja ümber töötatud saama. Praegumaksew seadus põhjeneb Wene seaduse peal „Ustaw o woinskoi powinnosti“. — Komisjoni nimel oli mul au seda seletust Riigikogule ette kanda ja riigikaitse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Seadus on lugemisel nähtava enamusega vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

6. Pühade ja puhkepäewade seadus — II lugemisel. Töökaitses komisjoni aruandja **O. Liigand** (loeb): Pühade ja puhkepäewade seadus.

P. Keerdo (väljasp. rhm.): Iseenesest on see ükskõik, missugust pealkirja see seadus kannab. Eriti siis, kui see seadus piirdub ainult sellega, et 10. nov. asemel 11. nov. võtta, milleks seda seadust tarvis ei ole. Oleks ju väga kerge olnud endist seadusandliku delegatsiooni poolt vastu võetud seadust mõne väikese parandusega muuta. Siin tahetakse nagu teha, nagu antaks kes teab missugune kaugeleulatav puhkepäewade seadus välja. Puhkepäewade, iseäranis aga töö- ja puhkeaegade korraldamine nõuab palju laiemat seadust, ja kui mina siin ettepaneku teen pealkirja muuta, siis mitte sellepärast, et sama seadusele uut pealkirja panna, vaid teen seda selles mõttes, et võimalus oleks wastawaid parandusi teha. Sellepärast panen ette pealkirjaks võtta „Pühade ja puhkeaegade seadus“.

Aruandja **O. Liigand**: Komisjoni nimel ei saa ma rkl. Keerdo ettepanekuga ühineda.

Juhataja **K. Wirma**: Palun neid, kes rkl. Keerdo ettepaneku poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Enamus on vastu, ettepanek on tagasi lükatud. Panen aruandja poolt ettekantud seaduse pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja **O. Liigand** (loeb): § 1. Riiklisteks pühadeks ja puhkepäewadeks loetakse järgmised päewad:

1. Uusaasta (1. jaanuar).
2. Kolmekuninga päew (6. jaanuar).
3. Eesti wabariigi iseseiswuse päew (24. webruar).
4. Suurreede.
5. Kewadpühad, 3 päewa.
6. Esimese mai püha (1. mail).
7. Ristipäew (taewaminemise püha).
8. Suwistepühad, 3 päewa.
9. Jaanipäew (24. juuni).

10. Rahupüha (11. november).

11. Jõulupühad (3 päewa).

Märkus. Töö lõpetatakse kell 12 päewal:

1. Suurel laupäewal.
2. Suwistepühade laupäewal.
3. Jõululaupäewal (24. detsembril).
4. Wanaaastal (31. detsembril).

P. Keerdo (väljasp. rhm.): Ma tähendasin juba esimesel lugemisel, et pühade ja puhkepäewade vastu kõigewähem tohib olla neil kihtidel, kes ennast peawad tööga toitma, sest nendel kihtidel, kes tööd ei tee, võib igapäew püha olla. Kuid niikaua, kui need puhkepäewad on ainult selleks, et tööliste seisukord pühade ajal weel halwemaks muutub, siis pole neil neist pühadest tõepoolest mingit kasu. Neil palgateenijatel, kes teeniwad ametnikkudena, kas riigivõi omawalitsuse asutustes, samuti ka ärides, ja saawad kuuwiisi palka, pühade eest mahaarwamisi ei tehta.

Kuid töölisel, kes päewiti töö, need on kõigehalwemas seisukorras, sest nemad saawad palga päewiti, mille tõttu neil iga päewa eest, mil pühad, palk wastawalt maha võetakse. Kui nendele need riiklikud pühad tõepoolest pühad peaksid olema, siis peaks nad neil päewil vähemalt neidki nõudeid rahuldada võima, mida nad harilikudel päewadel woiwad. Sellepärast teen mina ettepaneku, et riiklikkude pühade ja puhkepäewade eest palgast mahaarwamisi ei tohi teha. Samuti teen mina ettepaneku, et nende suurte pühade eelmistel päewadel, mis käesolewa seaduse § 1 märkuses on ära tähendatud, palgast mahaarwamisi ei tohi teha. Minu ettepanek § 1 juurde võtta 2. märkus, käib järgmiselt: „Riiklikkude pühade ja puhkepäewade eest, samuti neil päewil, mil seaduse järele töö warem lõpetatakse, peawad töölisel hariliku palga edasi saama.“

J. Bergman (kristl.): Teen ettepaneku pühade ja puhkepäewade seadusse üles võtta järgmised parandused:

1) nr. 3 järele mahutada pühad: „Palwepäew, suurneljäpäew“ järjekorralise numbril all;

2) „Kewadpühade“ asemele kirjutada „Ülestõusmise pühad“;

3) nr. 9 järele „usupuhastuse püha“ (31. oktoobril).

M. Neps (sd.): Juba eelmisel lugemisel tähendati selle peale, et 11. novembri pühakskuulutamine õige wähe põhjendatud on. Kõigesuurem põhjus, mis selle päewa pühakskuulutamiseks ehk wõiks ette tuua, oleks wast see, et seda päewa tahetakse ühendusse seada okkupatsiooni lahkumisega ja Wabariigi Walitsuse uuesti tegewusse astumisega. Kuid need põhjused on liig nõrgad, et seda päewa pühaks nimetada. Kuid pean tarwilikuks selle peale tähelpanu juhtida, et igasugused „kroonupühad“, mida rahwas pole harjunud puhkepäewadeks tarwitama, rahwale tunduwad wõõrastena ja kunstlikkudena. Nad wõiks olla ainult puhkepäewadeks ametnikkude kihil. Et aga töölised neist suurt lõbu tunneksid, ei usu, kuna nendel neil päewil päewapalk saamata jääb. Wast tahetakse seda päewa ehk kuidagi wiisi meie riiklise iseolemise ühendada? Ometi on selge, et see püha kogu Euroopas rahupühana püsima ei wõi jääda. Suur osa Euroopast peab seda päewa niisuguseks päewaks, mil mõeldakse kättemaksmise peale. Teine pool Euroopat mõtleb sel päewal, kuidas end kättemaksmise wastu walmistada. Nii on see päew niisugune päew, kus mingisugusest rahumõttest juttugi ei wõi olla, waid mil kõigesuuremat militarismi propagandat tehakse. Sellepärast panen mina sotsiaaldemokraatide rühma nimel ette seda päewa wälja jätta ja arwan, et üldse igasuguste pühade üleswõtmine seadusandlisel teel on üks ebaõnnestanud katse, sellepärast, et rahwas neid ikkagi ei pühitse.

Teiseks sai I lugemisel meie rühma esitajate poolt tähendatud, et ühes selle seaduse wäljaandmisega oleks nii mitmed küsimused tarwis lahendada, mida osalt puudutas siin ka rkl. Keerdo. Ta teeb ettepaneku neid paragrahwe otsekohe sellesse seadusse üles wõtta. Meie aga arwame, et see seadus oma iseloomu poolest sarnane on, et temasse neid määrusi üles wõtta ei saa. Sellega ei taha meie aga sugugi öelda, et see seadus täiendust ei tarwita, seda tarwitab ta tingimata ja sellepärast teen ettepaneku sotsiaaldemokraatide rühma nimel sellesse seadusesse III lugemisel wastu wõtta järgmist:

„Riigikogu awaldab soowi, et Wabariigi Walitsus hoolitseks selle eest, et ligemal ajal wastawaid seadusi ja määrusi täiendataks järgmiste määrustega:

1) et laupäewade eest, kus töö kell 12 p. lõpetatakse, tööandjate poolt maksetakse tööliste palk harilikku tööpäewa palga suuruses;

2) et tööstusettewõtete ja äride tööliised ja teenijad saaksid iga aasta suwepuhkega 1. mai ja 1-se septembri wahel:

a) üheaastase teenistuse järele ühes ja samas asutuses vähemalt 2 nädalat;

b) pooleaastase teenistuse järele 1 nädal, kusjuures palk täiel määral edasi maksetakse;

3) et pühadel ja pühapäewadel ning laupäewadel kell 12 alates alkoholiliste jookide müük keelatud oleks.“

Wõib olla, et suuremalt osalt siin puudutatud küsimus palga suhtes nõnda on. Kui aga mõnes asutuses selle eest mitte ei makseta, siis peaks Riigikogu seda aru saama, et see tarwilik maksta on. Kui Riigikogu ise wälja kuulutab, et kell 12 töö igalpool lõpeb, siis on loomulik, et Riigikogu peab nendele inimestele palga selle eest kindlustama. Wastasel korral ei wõi töölised wiletsa majanduslise seisukorra tõttu seda puhkega tarwitada. Olgugi et see tööandjate huwides ei ole, et poole tööpäewa eest terve palga peawad maksma, kuid siin on igatahes riiklised huwid kaalu peal ja sellepärast oleks tarwilik see parandus wastu wõtta.

Oleks ka wäga tarwilik kindlaks määrata suwepuhkuse aeg ärides, ka tööstusettewõtetes töötawatele inimestele, ja sellepärast tegin ettepaneku wastu wõtta etteloetud parandus, et tööstusettewõtete ja äride töölised ja teenijad saaksid iga aasta suwepuhkega 1. mai ja 1. septembri wahel üheaastase teenistuse järele ühes ja samas asutuses kaks nädalat ja pooleaastase teenistuse eest üks nädal, kusjuures palk edasi maksetakse.

Need soowiawaldused said juba minewal korral ette kantud komisjoni liikme härra Johanson'i poolt ja täna esitan mina neid uuesti Riigikogule, et Riigikogu III lugemisel neid wõiks hääletada. Usun, et Riigikogu nad wastu wõtab; iseäranis loodan toetust parempoolsete erakondade hulgast, eriti kristliku erakonna poolt.

A. Weiler (töer.): Lugupeetud rahwasaadikud! Siin on pühadenimekirja üles wõetud 3 punkti all Eesti wabariigi iseseiswuse päew. Arwan, et just wõib olla ja tohib olla ainult Eesti wabariigi iseseiswusest. Wõõraste wabariikide iseseiswusest meie selles seaduses ju ei räägi,

— ja sellepärast teen ettepaneku wälja jätta sõnad „Eesti wabariigi“ ja lugeda „iseseiswuse päew“. Edasi teen ettepaneku lugeda punkt 5-das „kewade- (ülestõusmise) pühad, kaks päewa, endise kolme päewa asemel, punkt 6-das wõtta „mai püha“ (1. mai), punkt 8-das „suwiste-pühad“, kaks päewa ja punkt 11-das „joulupühad“ kaks päewa.

M. Martna (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tahtsin paar sõna härra Bergman'i ettepaneku puhul öelda. See ettepanek näib wäga wagatsewat laadi ja maiku. Härra Bergman soovitab, et palwepäew, niisama ka suurneljäpäew pühadenimekirja alles jääks. Kui minu rühm ja meie partei puhkeaja poolt on, siis oleme meie igatahes korraldatud puhkeaja poolt. Meie ei leia mitte, et see kasulik ja hea on, kui teatawa punkti ja teatawa aja peale nii palju puhkeajaga kokku kogub, nagu näituseks suurelnädalal ja sellele järgnewatel munapühadel. Seal on terve rida päewi, millal tööd ei tehta, ja härra Linnamägi'l on õigus, kui ta ütles, et siis on „üks püha, püha alati“. Edenenud maadel ei peeta neid päewi sugugi, ma mõtlen eestkätt suurneljäpäewa. Ma elasin ühe kewade Wiinis, mis nagu teada katoliikline linn on, ka seal ei pühitsetud suurneljäpäewa, aga suuredet pühitseti wäga. Härra Linnamägi ja härra Bergman'i wõiks huwitada, kuidas sel wagatsewal maal seda päewa pühitseti. Kauplused olid kõik kinni, aga kõrtsid awatud. Ma waatasin mõne kohwimaja aknast sisse (Naer) ühe nimi oli „Hotell zum Auge Gottes“ see on „Jumala silma hotell“ ja teine „Kolmainu hotell“. Niihästi ühe, kui teise laudade juures mängiti kaarta ja joodi. See oli wagal katoliiklisel maal ja meie olud ei ole selles suhtes teised.

Kui meil tahetakse traditsioonilist palwepäewa tõsiselt elustada, temale uut elu, uut waimu sisse puhuda, siis selle wastu ei tarwitseks ju mitte olla. Kui meie palwepäewade ajaloo peale waatame, siis leiame, et need kutsuti ellu keskajal, kus kirik ja kiriku waade kõik oli. Seal pandi katku, kõhutõbe, sõja ja põua aegadel sagedasti jälle üks uus palwenäew juurde ja arwati, et Issanda Jumala peale wõib mõjuda eri-palwepäewadega. Ka meil on wanal ajal wähe-malt neli niisugust palwepäewa aastas olnud, see tähendab, neid oli rohkem, aga nelja peale olid nad kokku wähenatud ja

ka 3 nendest kadusid aegamööda ära, nii et ainult üks järele jäi. Ja see üks peab nüüd kõigi nende endiste aset täitma ja see peab üks niisugune päew olema, kus wagad inimesed kiriku lähewad ja seal iseäranis südame põhjast Jumalat paluwad.

No, kas meil siis sünnib seda? Ärgem olgem ometi mitte pilkajad, ärgem olgem tõsiasjade wäänajad. Iseäranis need inimesed, sellest liigist, kes siin praegu saalis istuwad, ei mõtle ometi praegu keegi seda teha. Ma ei taha öelda, et mõni üksik seda siiski ei tee, aga suur kogu ei tee seda mitte. Mispärast tahame siis meie iseennast ja Jumalat, kui teda on, petta? Meie kirjutame paberi peale, et see on palwepäew ja et seda tahame nõnda ja nõnda pühitseda ja ometi ei tee meie seda mitte! Kui meie ka just nõnda kaarta ei mängi, kui Wiini katoliiklased suuredel, siis elame meie sel päewal samuti, nagu igal teisel päewal, ja minu arusaamise järele ei ole sellel päewal kõigewähematki ühendust iseäralise wagadusega. Ma olen julge, et pangahärrad ja kaubahärrad, kes palwepäewal mitte oma kontorisse ei lähe, kui nad järgmisel päewal sinna lähewad, siis rehkendawad nad just sellesama südidusega ja agarussega ja mõtlewad ja kalkuleeriwad, kuidas oma tegutsemise juures suurt kasu saada. See tähendab, ümberpöörämist selles mõttes ei moraalisel ega mingisuguses muus mõttes meil selle päewaga ühendada ei maksa. See on paljalt kometimäng. härra Bergman.

Ma ei ole mitte näinud, et börsekursid peale palwepäewa teistsugused oleks, wõi et mingisugune pangaasutus oma intressi oleks wähenanud. Ma tuletan teile siin meelde, austatud härrad, mis ma kusagilt lugesin juba kaua aja eest: Ameerikas kwääkerite juures, kes nõnda pühad on, et nad pühapäewal oma naistki ei musuta, aga selle raha eest, mis neil pangas on, nõuawad nad ka pühapäewade eest intressi. Ja seda teewad ka meie kristlased. Nii et ma tahan ainult sellega öelda, et kui siin tahetakse wagaduse kometit etendada, et sellel siis mingit aluspõhja ei ole. Meie igatahes hääletame palwepäewa wastu.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Saul on kirjalikult ettepaneku teinud 1) maha kustutada „Rahupüha (11. nowember)“ ja 2) märkusest wälja jätta „Suwistepühade laupäewal“. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja O. Liigand: Kõige pealt, mis puutub härra Keerdo ettepanekusse, seadusele juurde võtta märkus, mille järele pühade ja puhkepäewade eest palgast maha arwata ei tohita, siis ma pean ütleva, et seda küsimust arutati ka komisjonis ja seal leiti, et see küsimus mitte pühade ja puhkepäewade seaduse käsitada ei ole, waid seda peawad käsitada teised, kõige pealt töökaitse-seadused. Komisjoni nimel ei saa mina selle parandusega ühineda. Pealegi ei oleks sellel ettepanekul ka mõtet, sest päewiti tööliste juures on lugu nõnda, et nendele ainult teenitud päewade eest tasu makstakse. Kuuwiisi aga ja üldse pikema aja teenijatele pühade eest nii kui nii maha arwamisi ei tehta. Nii et sisuliselt on see ettepanek mõtetu.

Mis puutub härra Bergman'i ettepanekusse, et palwepäewa ja suurneljapäewa pühade hulka üles võtta, siis juba esimesel lugemisel ma tähendasin, mis motiividel komisjon neid pühadenimekirja ei võtnud ja sellepärast ei saa ma komisjoni nimel selle ettepanekuga ühineda.

Usupuhastus püha üleswõtmine on uus ettepanek ja selle püha üleswõtmise küsimust ei ole üldse komisjonis arutatud ja kui komisjoni seisukohta pühade asjus silmas pidada, siis on motiivid tema wastu samasugused, kui palwepäewa mahakustutamise juures.

Siis, mis puutub härra Neps'i ettepanekusse, kustutada rahupüha pühadenimekirjast ja härra Saul'i ettepanekusse peale selle ka suwistepühade laupäewa kustutada, siis ei saa mina nende ettepanekutega ühineda, sellepärast, et neid küsimusi ei ole komisjonis arutatud.

Mis puutub aga härra Weiler'i poolt ettepanendud parandustesse, nimelt redaktionilistesse parandustesse; p. 3 kohta, kus soowitatakse wälja jätta „Eesti wabariigi“, nii et jääks järele ainult „iseseiswuse püha“ samuti, et „kewadpühadele“ wõetakse klambrites juurde „ülestõusmise“ ja et 1. mai püha juures jääks „1.“ ära, siis nendega kui redaktioniliste parandustega, wõin ma komisjoni nimel ühineda.

Agas mis puutub härra Weller'i ettepanekusse suurte pühade kolme päewa asemel kaks päewa võtta, siis ei saa ma komisjoni nimel sellega ühineda, sellepärast, et siin komisjoni seisukoht teine on olnud.

Juhataja K. Wirma: Sissetulnud parandused on järgmised: rkl. Bergman'i

poolt „Nr. 3 järele mahutada pühad: „palwepäew, suurneljapäew“ — järjekorralise numbri all.

2) Kewadpühade“ asemel kirjutada „Ülestõusmise pühad.“

3) „Usupuhastuse püha“ (31. oktoober) nr. 9 järele.“

Siis on rkl. Weiler'i ettepanek: „Punkt 5. sõna „kewade“ järele võtta sõna „ülestõusmise“ klambrites.“

Selle parandusega on aruandja ühinenud ning ta ei tule lahus hääletamisele, kui seda ei nõuta.

Siis on rkl. Weiler'i ettepanek punkt kuuendas „1. mai püha“, nimetuses wälja jätta „1.“, nõnda et jääks järele „mai püha“.

Sellega on aruandja ka ühinenud, nii et muidu eriti hääletamisele ei tule, kui seda ei nõuta. (M. Martna (sd.): See tuleks eriti hääletada. Meie ei wõi „mai püha“ mitte wastu võtta). Siis on weel rkl. Weiler'i ettepanek: suwistepühades, see tähendab punkt 8. võtta „3 päewa“ asemel „2 päewa“. Ning weel rkl. Weiler'i ettepanek punkt 11. jõulupühad „3 päewa“ asemel võtta „2 päewa“. Järgmine on Riigikogu liigete Neps'i ja Saul'i ühine ettepanek: wälja jätta „Rahupüha 11. november“. Peale selle on weel rkl. Saul'i ettepanek: wälja jätta „Suwistepühade laupäewal“. (Naer.) Palun rahu! Järgmine on rkl. Keerdo ettepanek: § 1 juurde võtta järgmine märkus: „Riikliste pühade ja puhkepäewade eest, samuti neil päewadel, mil seaduse järele töö warem lõpetatakse, peawad töölised hariliku palga edasi saama“. Lõpuks on rkl. Neps'i soowiawaldus-ettepanek, mis aga II lugemisel hääletamisele ei tule, nii et seda ma praegu ette ei loe, sest et rkl. Neps ta ise juba ette luges.

Ma kawatsen need ettepanekud hääletamisele panna sissetuleku järjekorras. Rkl. Keerdo ettepanek tuleks wiimasena hääletamisele. Selle korra wastu ei waielda. (Wahelhüüe: Ettepanekud punktide järele üksikult hääletada!) On ettepanek tehtud parandusi üksikult punktide järele hääletada. Wastu ei waielda, — loen ettepaneku wastu wõetuks.

Asun hääletamisele. Palun neid, kes on ettepaneku poolt, et punkt 3. järele saaks sisse wõetud „Palwepäew“, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Selle

ettepaneku poolt on 25 häält, vastu 24, sellega on ettepanek vastu võetud.

Palun neid, kes on ettepaneku poolt, et palwepäewa järele sisse võtta „Suurneljäpäew“, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. (Wahelhüüded: Ära lugeda!) Ma palun teha ettepanekuid selgemalt.

Palun rahu! Nüüd tuleb hääletamisele punkt 5-a. rkl. Bergman'i ettepanek, millega aruandja on ühinenud ja mis kõlab järgmiselt: Kewade (ülestõusmise pühad). Sellest ettepanekust tuleks wälja jätta sõna „kewade“, et järele jääks ainult „Ülestõusmise pühad“. (Hääletatakse.) Mulle näib, et enamus on vastu. (Wahelhüüded: Ei ole.) Palun uuesti kätt üles tõsta, kes selle paranduse poolt on. (Loetakse hääli.) See ettepanek on saanud poolt 26 ja vastu 29 häält, seega on see ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Bergman'i ettepanek: punkt 9 järele võtta „Usupuhastuse püha (31. oktoober)“. (Hääletatakse.) Enamus on vastu, seega on see ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Weiler'i ettepanek: punkt 6. wälja jätta sõna „esimene“. (Hääletatakse.) Raske on otsustada, sellepärast palun weel kord hääletada. (Loetakse hääli.) See ettepanek on saanud poolt 27 häält, vastu 26, seega on see ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb järgmine rkl. Weiler'i parandus: punkt 8. suwistepühade „3 päewa“ asemel võtta „2 päewa“. (Hääletatakse.) Raske on otsustada. Palun weel kord hääletada. (Loetakse hääli.) See ettepanek on saanud poolt 22 häält, vastu 29, seega tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb järgmine rkl. Weiler'i parandus: punkt 11 jõulupühade „3 päewa“ asemel võtta „2 päewa“. (Hääletatakse.) Suur enamus on vastu, seega on see ettepanek tagasi lükatud. (A. Weiler (töer.): Minul on weel üks ettepanek, punkt 5. Kewade (Ülestõusmise) pühad 3 päewa asemel võtta 2 päewa).

Hääletamisele tuleb rkl. Weiler'i ettepanek: punkt 5. Kewade (Ülestõusmise) pühad 3 päewa asemel lugeda 2 päewa.

(Hääletatakse.) Mul on raske otsustada. (Hääletatakse uuesti ja loetakse hääli.) Ettepanek on saanud poolt 20 häält, vastu 23 häält, sellega tagasi lükatud. Siis on rkl. Neps'i ja Saul'i ühine ettepanek punkt 10-s 11. nowember — rahupüha — wälja jätta. (Hääletatakse.) Wähemus on vastu, sellega on see ettepanek vastu võetud. Siis panen rkl. Saul'i ettepaneku hääletamisele suwistepühade laupäew wälja jätta. (Hääletatakse.) Enamus on vastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Keerdo ettepanek, lisada § 1-sele märkus 2 juurde. (Wahelhüüde: Palun ette lugeda.) Nõutakse ettelugemist: „Riikliste pühade ja puhkepäewade eest, samuti neil päewadel, mil seaduse järele töö warem lõpetatakse, peawad töölised hariliku palga edasi saama.“ Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, kätt tõsta. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus, sellega on ettepanek... (Wahelhüüde: Ära lugeda.) Palun weel kord hääletada. (Loetakse hääli.) Ettepanek on saanud poolt 24 häält, vastu 23 häält, seega vastu võetud. Sellega on üksikud parandused läbi hääletatud. Panen paragrahwi parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Wähemus on vastu, see paragrahw on vastu võetud. Uue paragrahwi ettepanemiseks on sõna rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Rkl. Neps tegi ettepaneku võtta vastu soowiawaldusi, et Wabariigi Walitsus esineks uue seadusega wõi määrusega, milles oleks tööliste suwine puhkeaeg korraldatud. Ma arwan, et neid soowiawaldusi on tehtud nii wäga ja wäga palju, iseäranis eelarwe arutamise puhul. Need soowiawaldused on aga jäänud senni ainult soowiawaldusteks, ilma et neil mingisuguseid tagajärgi oleks olnud. Kui Riigikogu enamus tahaks nüüd tööpoolest kindlustada töölistele ja palgateenijatele suwel puhkeaega, siis wõib tema seda minu arust ka praegu teha ja just praeguses seaduses. Sellepärast teen ettepaneku võtta vastu järgmine uus paragrahw: „Palgalistel, kes tööandja juures teeninud vähemalt kolm kuud, on palga edasimaksimisega õigus saada suwel 14 päewa ja palgalistel, kes üle pooleaasta teeninud, 1 kuu puhkust.“

A. Palwadre (sd.): Sotsiaaldemokraatide rühm on sisuliselt nõus ettepan-

dud uue paragrahwiga. Rühm kaalus seda küsimust ja leidis, et tööliste puhkeaja küsimus korraldust nõuab. Selles mõttes tegi ka rühma nimel rkl. Neps soowiawalduse. Seaduse § 1-es loetakse üles päewad, missugused riiklisteks pühadeks peetakse. Meie kartsime, et kui meie esitameme uue paragrahwi, mis sisuliselt palju laiem, siis seda wormilistel põhjustel wastu ei wõeta. Selle wastuwõtmise korral oleks pidanud aga kindlasti seaduse pealkirja ja esimest paragrahwi muutma. Õigem oleks olnud, kui komisjon ise mitte ainult riiklised puhkepäewad ära ei oleks määranud, waid ka puhkeaja korra kindlaks määranud. Seda komisjon ei ole mitte teinud. Komisjon on üles lugenud ainult need päewad, millised tuleks riiklisteks pühadeks lugeda. Puhkepäewade küsimust oleks pidanud üldse laiemale alusele seadma. Wälja minnes seisukohalt, et seaduseelnõu on wäga kitsalt mõeldud, wäga kitsale pinnale paigutatud, tegime soowiawalduse, et wastawates seadustes wastawad muudatused saaks tehtud rutulises korras, ka puhkeageade kohta. Neid puhkeagea ei saa aga riiklisteks pühadeks pidada. Meie soowiawaldus näitab, et meie oleme sisuliselt uue paragrahwi poolt.

J. Laidoner (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ehk küll see seaduseelnõu wäga wäike on, on tema juures wäga palju parandusi ette wõetud. Õige wäheste seaduseelnõude juures on niipalju parandusi tehtud, kui selle juures. Ehk see seaduseelnõu küll wäga wäike on, on tal seda suurem tähtsus, sellepärast, et see on ikkagi seotud puhkepäewade ja palgaküsimustega. Minu arust peaks see seaduseelnõu enne põhjalikumalt läbi kaalutud saama, enne kui teda lõpulikult ära otsustatakse. Oleks wäga tarwilik, kui see seaduseelnõu saaks weel kord komisjonis läbi arutatud. Ei tea, kas komisjoni koosseis on juhusline, wõi ei ole seaduseelnõu rühmades arutatud, kuid tänane hääletamine näitas küll, et terve see asi koosolijatele juhuslisena tundus. Pealegi on weel wiimase parandusega wastu wõetud puhkepäewade palgaküsimus. Nagu teada, on meil kuutöölisi, päewatöölisi, nädalatöölisi ja päewatöölisi, kes tükitööd teewad — nende kohta peaks eriseadus olema, sest see on wäga raske küsimus. Käesolewa seaduseelnõuga ei ole selles asjas weel midagi ära tehtud. Kõike seda kokku wõttes teen

ettepaneku seda seaduseelnõu tagasi anda töökaitse- ja rahaasjanduse komisjonidesse.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Iseenesest ei ole see küsimus mitte täiesti uus ja ka komisjonis ei ole see küsimus mitte arutamata. Ta oli seal põhimõtteliselt arutusel. Siin waidles rkl. Laidoner selle wastu, et see olewat täiesti läbiwiimata, kuna on olemas päewatöölisi, nädalatöölisi, kuutöölisi jne. Kuid ma arwan, et rkl. Laidoner ka kuulis seda, kuidas ettepanek wormuleeritud ja et selles selgesti öeldud, et töölisel, kes wähemalt kolm kuud on teeninud, saawad 14 päewa puhkust, ja need, kes üle pooleaasta on teeninud — ühe kuu. Nii et siin üldse juttu ei ole mingisugustest juhuslistest päewatöölistest. Ma saan aru, et sellele, kes ainult paar päewa töö on olnud, kahenädalist puhkust teilt ei saa nõuda. Nagu teada, saawadki paljud teenijad tegelikult suwel puhkeagea, näituseks riigiteenistuses ja omawalitsuslistes asutustes teenijad, samuti ka mitmes ärilises ettevõttes. Isegi tööstuses on see osalt läbi wiidud, näituseks trükitöölistel on mitmel pool, ma ei tea, kas ta üldine on, suwel kahe-nädaline puhkeagea, ühes palga edasikestmisega. Selle suwise puhkeaja alt wäljas on just wabrikutöölisel ja neid on peasjalikult (Wahel hüüe paremalt poolt: Kes r ukist lõ ik ab?) praeguse paranduse esitamisel silmas peetud.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **O. Liigand**: Härra Keerdo poolt ettepanud uue paragrahwi kohta peab ütlemata, et see ettepanek oli ka töökaitse komisjonis arutusel ühes selle seadusega. Komisjoni enamus ei ühinenud selle ettepanekuga ja sellepärast ei saa mina temaga komisjoni nimel ühineda.

Juhataja **K. Wirma**: Ma teatan, et rkl. Laidoner'i poolt kirjalikku ettepanekut ei ole ja et terwet seadust ei saa li lugemisel komisjoni anda. (J. Laidoner (põl.): Wõtan oma ettepaneku tagasi.) Nõnda on ainus ettepanek rkl. Keerdo poolt. Loen selle ettepaneku ette: „Teen ettepaneku wõtta järgmine uus paragrahw: „Palgalistel, kes tööandja juures teeninud wähemalt 3 kuud, on palga edasimaksmisega õigus saada suwel 14 päewa ja palgalistel, kes üle poole aasta teeninud, üks kuu puh-

kust.“ Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamus on vastu. Sellega on see paragrahv tagasilükatud.

Aruandja **O. Liigand** (loeb): § 2. Seadusandliku delegatsiooni poolt 27. aprillil 1920 a. vastuõetud määrus pühade ja puhkepäewade kohta („Riigi Teataja“ nr. 67/68 — 1920 a.) — kaotab oma maksuse.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega vastu wõetud. Sellega on käesolew seadus II lugemisel vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

(Hüüded: Waheaeg määrata.)

On ettepanek tehtud waheaeg määrata. Et vastu ei waielda, kuulutan weerandtunnilise waheaaja.

(Waheaaja algus kell 6.45 min.)

Peale waheaega jätkub koosolek kell 7.15 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

7. Awalikkude keskkoolide seadus — III lugemisel. Hariduskomisjoni aruandja **J. Annusson** (loeb): § 34. Õpilased wiiakse ühest klassist teise ja tunnustatakse kooli kursuse lõpetanuiks pedagoogika nõukogu otsusega õpilase üldise õpetöö edu ja waimlise arenemise põhjal, haridusministeeriumi poolt määratud korra järele.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 34 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 35. Õpilaste normaalw klassis on 40. Ainult erakorralistel tingimustel tohib õpilaste arw tõusta wiiekümneni. Koolides, kus riik õpetajate palgad maksab, on kõrwalklasside awamiseks ja edasipidamiseks iga aasta haridusministeeriumi luba tarwilik.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 35 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 36. Igas keskkoolis peawad olema tarwilikud õpeabinõud ja õpilaste ning õpetajate raamatukogud. Haridusministeerium seab kokku nende õpeabinõude nimekirja, mille muretsemine on sunduslik kooli ülewalpidajatele.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 36 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 37. Igas keskkoolis peab olema kooliapteek kõigetarwilikumate arstirohtudega ja abinõudega.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 37 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

*Aruandja **J. Annusson** (loeb): 4. Õpilased. § 38. Keskkooli esimesse klassi wõetakse vastu algkooli kuue klassi lõpetajaid ilma eksamita ja sellekohase eksamiga neid, kes ei ole algkooli kursust lõpetanud. On sisse astuda soowijaid enam, kui koolis waba kohti, siis wõetakse õpilasi vastu wõistluseksamiga; ka wõib pedagoogika nõukogu eksami nõuda, kui keskkooli esimesse klassi astujal algkooli kursuse lõpetamisest enam kui üks kooliaasta on mööda läinud.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 38 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 39. Kõrgematesse klassidesse ja kooliaasta kestel wõetakse vastu ainult neid kooli astuda soowijaid, kes selleks korraldatawal eksamil näitawad, et nad wõiwad wastawas klassis tarwilise eduga töötada. Üleminekul ühest awalikust keskkoolist teise samatüübilisse eksami ei nõuta.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 39 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 40. Keskkooli astuda soowijad annawad koolijuhatajale palwekirja ja lisawad sinna juurde: 1) tunnistuse eelhariduse kohta, 2) wanuse, rahwuse ja riikkondsuse tunnistuse. Sisseastujad waadatakse läbi kooliarsti poolt. Kelle terwise seisukord kaasõpilastele kardetaw, neid vastu ei wõeta.

E. Martinson (sd.): Panen ette § 40-da esimeses reas sõnade järele: „Keskkooli astuda soovijad“ juurde lisada sõnad: „wõi nende wanemad või eestkostjad“. § 40-da algus kõlaks siis nii: „Keskkooli astuda soovijad või nende wanemad või eestkostjad annawad koolijuhatajale palwekirja...“ See parandus ei ole mitte täiesti tekstuaalselt kokkukõlas II lugemisel tehtud parandusega, kuid ta on teisel lugemisel tehtud paranduse piirides. Seal oli haridusministri poolt ette pandud § 40 järgmiselt alustada: „Lastewanemad ehk eestkostjad, kes lapsi kooli paigutada sooviwad, annawad... jne.“ Selle redaktsiooni poolt võib sisuliselt olla, kuid ta ei ole täielik, sellepärast, et täisealistel keskkooli astujatel peab võimalus olema ka enesel palwekirja koolijuhatajale sisse anda. Sellepärast oleks soovitawam paragrahwi nii redigeerida: „Keskkooli astuda soovijad või nende wanemad ehk eestkostjad“ jne.

Haridusminister H. Bauer: Ma toetan rkl. Martinson'i ettepanekut, sest ta käib tükati sellega kokku, mis ma teisel lugemisel ette panin.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Ei tarwita.

Juhataja K. Wirma: Palun neid, kes rkl. Martinson'i poolt tehtud paranduse wastuwõtmise poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud. Panen § 40 parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 40 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 41. Õpilastele, kes enne kursuse lõpetamist koolist lahkuwad, annab kool nende töö tagajärgede kohta sellekohased tunnistused.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 41 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 42. Keskkooli kursuse lõpetajale antakse sellekohane tunnistus, mis temale õiguse annab ilma eksamita astuda ülikooli ja teistesse kõrgematesse õpeasutustesse, kui wiimaste kohta ei maksa erimäärused.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 42 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 43. Keskkooli õpilased saawad sõjawäkke astumiseks ajapikendust kunni 22 eluaasta lõpuni.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 43 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 44. Keskkooli õpilaste kohta antud määrused on õpilastele kohustawad koolis ja väljaspool kooli.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 44 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 45. Õpilastel on õigus asutada kooli juures omawahelisi ühinguid, mille põhikirjad kinnitatakse pedagoogika nõukogu poolt. Väljaspool oma kooli wõiwad alaealised õpilased pedagoogika nõukogu nõusolekul osa wõtta ainult neist organisatsioonidest, mille seaduslikult registreeritud põhikirjades on ette nähtud alaealiste osawõtmine. Täisealistel õpilastel on õigus pedagoogika nõukogu teadmisel osa wõtta kõigist seaduslikult registreeritud organisatsioonidest. Juhtumisel, kui see pedagoogiliselt mitte soovitaw, võib pedagoogika nõukogu õpilasele organisatsioonist osawõtmise keelata.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 45 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): 5. Ametisolewad isikud. § 46. Awalikus keskkoolis on järgmised ametisolewad isikud: 1) juhataja (direktor), 2) tema abi (inspektor), 3) õpetajad, 4) arst, 5) asjaajaja ja 6) teenijad.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 46 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 47. Koolijuhataja on keskkooli üldine juhataja ja korraldaja.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 47 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 48. Keskkooli juhatajaks võib olla isik, kes on lõpetanud kõrgema õpeasutuse ja

omandanud keskkooliõpetaja kutse ning tarwilise pedagoogilise wilumuse.

Märkus: Haridusministeeriumil on õigus kinnitada keskkooli juhatajaiks isikuid, kes oma hariduse poolest selle paragrahwi nõuetele ei wasta, aga oma pedagoogilise tegewuse poolest on silmapaistwad.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 48 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 49. Koolijuhataja kohuseks on kooli õpetus- ja kaswatustöö ning majandusliku külje juhatamine, wastutus kõige koolitöö korralikkuse ning kooliwaranduse korrasoleku eest ja kõik kooli asjaajamine kokkukõlas seaduslikkude määrustega ning pedagoogika nõukogu otsustega.

Eriti on juhataja ülesanded:

a) kooli esitamine ja läbikäimine teiste asutustega ning üksikute isikutega;

b) kooli puutuwate küsimuste selgitamine ja ettepanemine otsustamiseks pedagoogika nõukogule ja hoolekogule;

d) tarwiliste juhatajate andmine õpetajaile õpetus- ja kaswatustöös; kusjuures juhatajal on õigus õpetajale korratuste puhul märkusi ja hoiatusi teha;

e) tundide jaotamise eelnõu esitamine pedagoogika nõukogule;

f) õpetajate ja koolijuhataja abi ametisse walimiseks (riigikoolides kinnitamiseks) ja ametist wabastamiseks ettepanemine;

g) õpetajate koolitööst wabastamine, kuid mitte üle ühe nädala;

h) kooli eelarwe ja aruannete eelnõude kokkuseadmine;

i) kooli asjaajaja ja teenijate ametisse määramine ja ametist wabastamine.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 49 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 50. Kui klasside arw keskkoolis ulatab üle üheksa, siis walitakse juhatajale abi.

Märkus: Keskkoolis, kus juhataja abi ei ole, määrab juhataja enese koolist puudumise ajaks õpetajate hulgast ase-täitja.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 50 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 51. Juhataja abi on kooli sisemises ning kaswatuslikus tegewuses abiks juhatajale ja täidab wiimase puudumisel wõi haiguse korral tema kohuseid.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 51 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 52. Keskkooli juhataja abiks wõib olla isik, kellel on õigus õpetada keskkoolis.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 52 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 53. Keskkooli juhataja riigikoolides määrab ametisse haridusministeerium; omawalitsuste koolides walib teda kooli ülewalpidawa omawalitsuse kooliwalitsus ja registreerib ametisse haridusministeerium. Mõlemal korral wõib kooli pedagoogika nõukogu oma poolt kandidaate soowitada.

Haridusminister H. Bauer: Austatud Riigikogu liikmed! Panen ette selles paragrahwis kui ka järgmises sõna „registreerib“ asemele panna „kinnitab“. Nagu ma juba esiteks tähendasin, on Eestis weel palju juhtumisi, kus koolijuhatajad sugugi mitte selle kohta peale ei kõlba oma hariduslise tsensuse poolest. Meil on ka juhtumisi, kus keskkooli juhataja ise weel praegu keskkooli lõpueksami annab ühes teises koolis. Igatahes ei oleks edaspidi mitte soowitaw, et see nii edasi läheb. Siin peaks haridusministeerium, kes wastutust kannab kooli tegewuse eest, rohkem õigustatud olema kaasa rääkima ja ei peaks mitte ainult registreerima õpetajaid ja koolijuhatajaid kantseleilise funktsioonina, waid ka sisuliselt neid kinnitama. Seda enam, et riik kõigi keskkooli õpetajate palgad maksab, nii põhipalga kui ka elukalliduslisa; sellepärast peaks temal rohkem olema õigust kaasa öelda, mitte aga ainult registreerida. Nii on see ka riikides, nagu Lätis, Leedus, Poolas kui ka suuremas osas Euroopa riikides, et kes palga maksab, see ka ametisse kinnitab. Panen ette selles paragrahwis muuta sõna „registreerib“ ja selle asemele panna sõna „kinnitab“, niisama ka järgmises paragrahwis.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Komisjoni nimel ei saa mina ettepanekuga ühineda.

Juhataja K. Wirma: Palun neid, kes on selle poolt, et selle paragrahwi kolmandas reas, kus on öeldud „registreerib ametisse haridusministeerium“, saaks asemele pandud „kinnitab ametisse haridusministeerium“, kätt üles tõsta. (Loetakse hääli). Ettepanek on saanud poolt 30 ja vastu 32 häält. Sellelega on ettepanek tagasilükatud. Palun neid, kes § 53 poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) § 53 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 54. Keskkooli juhataja abi ja õpetajate kandidaate riigikoolides paneb koolijuhataja haridusministeeriumile ühes pedagoogika nõukogu arwamisega ametisse kinnitamiseks ette. Omawalitsuste koolides paneb koolijuhataja kandidaate kooli ülewalpidawa omawalitsuse kooliwalitsusele ühes pedagoogika nõukogu arwamisega walimiseks ette; walitud isikud esitatakse haridusministeeriumile ametisse registreerimiseks.

Märkus: Kooliwalitsuse koosolekust, kus koolijuhataja abi ja õpetajaid walitakse, wõtab osa wastawa kooli juhataja sõnaõigusega.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 54 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 55. Keskkooli õpetajaiks wõiwad olla isikud, kes on lõpetanud kõrgema õpeasutuse kursuse ning omandanud keskkooli õpetaja kutse wastawa õpeaine õpetamiseks.

Märkus. Kui ei leidu selle paragrahwi nõuetele wastawaid õpetajaid, wõib walida keskkooli õpetajaiks isikuid, kes hariduse poolt wastawad sellekohaste makswate erimääruste nõuetele.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 55 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 56. Õpetajad on määralsed, kes palgaseaduses ettenähtud normaalarwutunde annawad, ja tunniandjad, kelle tunde arw on sellest normist wähem.

Märkus. Kui õpetajal on mitmes koolis kokku normaalarw tunde, loetakse ta määraliseks seal koolis, kus temal kõigerohkem tunde.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 56 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 57. Õpetaja walimisest kuulutatakse hiljemalt kaks nädalat enne walimist ühes pealinnas ilmurwas lehes.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 57 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 58. Õpetajal on õigus kohalt lahkuda kooliaasta lõpul, see on, 31. juulil, millest ta peab teatama kooli ülewalpidajale hiljemalt 1. juulil. Uue õpetaja walimine tuleb ette wõtta kohe peale lahkumise teadaandmise, mitte hiljem kui kaks nädalat enne õpetöö algust.

Kooliaasta kestusel wõib õpetaja kohalt lahkuda ainult mõjuwatel põhjustel maakonna wõi linna kooliwalitsuse — riigikoolides haridusministeeriumi — loaga. Uue õpetaja walimine tuleb toime panna kohe peale seda, kui lahkumine lubatud.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 58 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 59. Õpetaja loetakse ametisse astunuks sellest ajast, millest arwates ta on registreeritud (riigikoolides kinnitatud) ametisse. Kui õpetaja sügisel tegeliku õpetöö algusest ametis on, siis loetakse ta teenistuse algus 1. augustist, kui koht sel ajal juba waba oli.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 59 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 60. Juhataja ja juhataja abi walimise, ametisseastumise ning ametistlahkumise kohta on maksew §§ 57, 58 ja 59 ettenähtud kord.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 60 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 61. Õpetaja kohusteks on õpe- ning kaswatustöö tegemine, pedagoogika nõukogu koosolekutest osawõtmine ning selle ot-

suste kui ka koolijuhataja korralduste täitmine.

Märkus. Õpetajal ei ole õigust lahti öelda temale määratawaist kaswatustöist ja tundidest oma erialal.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 61 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 62. Õpeaasta algul paneb õpetaja õpeaine kawa pedagoogika nõukogule ühtlustamiseks ette üksikasjaliselt esitades, kuidas ta mõtleb õpematerjaali läbi wõtta. Wähemalt iga poolaasta lõpul teatab õpetaja pedagoogika nõukogule, missugusel määral ta on suutnud kawas tähendatud nõudmisi täita.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 62 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 63. Koolist kui ka pedagoogika nõukogu koosolekult puudumise korral on õpetaja kohustatud sellest aegsasti koolijuhatajale teatama ühes puudumise põhjuste tähendamisega.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 63 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 64. Kui õpetaja on sunnitud mõjuwatel põhjustel koolitööst kauemaks ajaks eemale jääma, siis walitakse temale asetäitja kunni tema koolitöösse tagasitulekuni, silmas pidades üldiseid riigiteenijate ja õpetajate kohta käiwaid erimäärusi.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 64 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 65. Kaswatuslikkude ülesannete ligemateks täitjateks üksikutes klassides nimetab pedagoogika nõukogu õpetajate hulgast klassijuhatajad, kelle kohused ära määrab pedagoogika nõukogu haridusministeeriumi wastawa instruksiooni põhjal.

Haridusminister H. Bauer: Teen ettepaneku selle paragrahwi II reas sõna „pedagoogika nõukogu“ asemele panna „koolijuhataja“

Nagu teada, ei ole klassijuhataja amet mitte ainult pedagoogiline, waid ka administratiiw amet ja kuna koolijuhataja wastutab täiel määral kõige eest, mis klassis ja koolis sünnib, siis peaks ka klassijuhataja määramine seda enam koolijuhatajatest ära rippuma. Wahejuhtumiste puhul klassides saab koolijuhataja märkuseid ja noomitusi, kuna pedagoogika nõukogu neid mitte ei saa. Sagead on juhtumised klassides, millest peale lastewanemate ainult klassijuhataja ja koolijuhataja üksinda teawad ja mis oma iseäraliku laadi tõttu pedagoogika nõukogus lahendamisele ei wõigi tulla. Nii suguste delikaat asjade lahendamises mängiwad suurt osa just klassijuhatajad ja kui nüüd koolijuhatajal mitte wõimust ei ole neid walida, waid pedagoogika nõukogu shablooniliselt kedagi koha peale määrab, siis wõib selle all ainult asi kannatada. On juhtumisi olnud, kus just klassijuhataja peasüüdi kannab ja asja wõiks sedawiisi parandada, et klassijuhataja kas wõi teise klassi saaks määratud. Seda õigust koolijuhatajal aga mitte ei ole, kuid siiski kannab tema wastutust kooli eest. Sellepärast oleks tarwilik käesolewat paragrahwi muuta ja selleks teen ettepaneku § II reas sõna „pedagoogika nõukogu“ asemele panna „koolijuhataja pedagoogika nõukogu arwamist ära kuulates“.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Ma ei saa haridusministeeriumi ettepanekuga ühineda. Et klassijuhataja ülesanne väga tähtis, see on õige ja seda tõsisemalt tuleb selle asja peale waadata. Tema järelle jälgimist ei tuleks mitte ainult juhataja ülesandeks teha, waid seda peaks terwe pedagoogika nõukogu tegema. Et siin kedagi eriliselt wastutusele wõetaks, seda ei ole karta, sest koolijuhataja kompetents ja wastutus on teistes paragrahwides ära määratud. Kui klassijuhataja milleski süüdi on, siis peab tema ometi ise selle eest wastutama. Koolijuhataja ülesanne on selle üle walwata, et klassijuhataja oma kohuseid täidaks. Härra haridusministri poolt tehtud muudatus ei parandaks asjaolu mitte sugugi sisuliselt.

Juhataja K. Wirma: Haridusministri poolt on ettepanek tehtud käesolewa paragrahwi II reas sõna „pedagoogika nõukogu“ asemele wõtta „kooli-

juhataja pedagoogika nõukogu arwamist ära kuulates“ nii, et selle parandusega paragrahwi algus oleks järgmine: „Kaswatuslikkude ülesannete ligemateks täitjateks üksikutes klassides nimetab koolijuhataja pedagoogika nõukogu arwamist ära kuulates õpetajate hulgast klassijuhatajad jne.“

Palun neid, kes haridusministri paranduse poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse ja loetakse hääli.) Ettepanek on poolt saanud 29 häält ja wastu 29 häält, seega tagasi lükatud. Panen § 65 komisjoni redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse.) § 65 on 33 häälega 22 wastu — wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 66. Ametist wabastada ja tagandada wõib õpetajat, koolijuhatajat wõi tema abi ainult haridusministeerium; omawalitsuste poolt ülewalpeetawates keskkoolides wõib maakonna wõi linna kooliwalitsus sellekohase motiweeritud ettepaneku teha ja õpetaja tarwiduse korral esialgselt koolitöölt kõrwaldada. Pedagoogilistel põhjustel wõib kooli ülewalpidaja asutus haridusministeeriumi nõusolekul — riigikoolides haridusministeerium — õpejõudu ühest koolist teise ümber paigutada.

E. Martinson (sd.): Teen ettepaneku § 66 lõpust jätta lause: „Pedagoogilistel põhjustel wõib kooli ülewalpidaja asutus haridusministeeriumi nõusolekul — riigikoolides haridusministeerium — õpejõude ühest koolist teise ümber paigutada.“ Motiivid on ette toodud II lugemisel.

Haridusminister **H. Bauer**: Ma ei wõi just mitte selle poolt kõneleda. Meil on juhtumisi lähemast minewikust, kus koolides õpetajate wahel niisugused intriigid käimas, et koolitöö selle läbi täitsa takistatud saab. Needsamad kooliõpetajad, kes siin eneste wahel waenus, oleks kusa sil mujal koolis täiesti omal kohal. Kuid siin, kas pane wõi terve kool kinni, aga edasitötamine on sedawiisi ka täiesti wõimatu. Kui siin oleks wõimalus ühte ehk teist wastolusse sattunutest ümber paigutada, oleks kooli elu terwenenud. Nii et selle parandusega ma kuidagi wiisi ühineda ei saa.

Juhataja **K. Wirma**: Palun neid, kes selle poolt on, et § 66 lõpust wälja jätta wiimane lause, mis järgmiselt kõlab:

„Pedagoogilistel põhjustel wõib kooli ülewalpidaja asutus haridusministeeriumi nõusolekul — riigikoolides haridusministeerium — õpejõudu ühest koolist teise ümber paigutada“ kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Suurem osa on wastu, seega on parandus tagasi lükatud. (Hääletatakse.) § 66 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 67. Awaliku keskkooli ülewalpidaja on kohustatud kooliarsti palkama, kelle ülesandeks on õpilaste terwise eest hooldamine ning nende arstimine, walwe kooliruumide terwishoidliku seisukorra järele ja nõuandmine pedagoogika nõukogule kooli terwishoidu puutuwates küsimustes. Tütarlaste koolidesse ametisse määramisel on eesõigus naisarstil.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 67 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 68. Kantselei ja majandusliste asjade toimetajaks on kooli asjaajaja, kelle suuremates koolides kooli ülewalpidaja abijõudusid wõib abiks määrata.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 68 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 69. Igas keskkoolis peab olema tarwiline arw kooliteenijaid.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 69 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 70. Keskkoolide juhatajate, juhataja abide, õpetajate, kooliarstide, ametnikkude ja teenijate teenistuse, palga, pensioni ja abirahade õigused määratakse kindlaks sellekohastes seadustes.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 70 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): 6. Pedagoogika nõukogu. § 71. Pedagoogika nõukogu liigeteks on:

- a) koolijuhataja ja tema abi;
- b) kõik kooli õpetajad;
- d) kooliarst;
- e) hoolekogu esitaja ja
- f) 2 lastewanemate esitajat.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 71 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 72. Pedagoogika nõukogu ülesandeks on kooli kaswatus- ja õpetusküsimuste ning nendega ühenduses olewate muude koolielu küsimuste lahendamine. Eriti kuulub tema wõimupiiri:

a) kaswatus- ja õpewiiside arutamine koolitöö wiljakamaks tõstmise sihis;

b) õpekawa läbiwõtmise ulatuse ja ettenähtud piiridest kõrwalekaldumiste arutamine;

c) kaswatus- ja õpetustöö jaotamine üksikute õpetajate wahel ja tunnikawa wastuwõtmine;

d) õpetajate kokkuseatud töökawade arutamine;

e) õpetustööks tarwisminewate õpewahendite walimine ja soetamine;

f) õpetustöö aruande wastuwõtmine;

g) õpilaste wastuwõtmine, wastawaise klassidesse paigutamine ja koolist eemaldamine, wiimasel juhtumisel otsusest teatades maakonna wõi linna kooliwalitsusele, riigikoolides haridusministeeriumile;

h) õpilaste töö- ja ülespidamise hindamine, nende edasiwiimine klassist klassi, lõpetajate koolist wäljalaskmine ja õpilastele tunnistuste wäljaandmine;

i) õpilaste kohta käiwate määruste wäljatöötamine ja maksmapanemine;

k) koolijuhataja kandidaadi soowitamine ja juhataja abi ning õpetaja kandidaatide kohta arwamise awaldamine §§ 53 ja 54 ettenähtud korras.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 72 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 73. Opeaasta lõpul seab pedagoogika nõukogu kokku õpetustöö aruande selle kohta, mil määral ja missuguste abinõudega on täidetud aasta algul kokkuseatud kawad ja, kui on olnud kõrwalekaldumisi, tähendab ära põhjused, mis on sundinud kawatsustest loobuma. Nimetatud aruanne esitatakse ka linna ja maakonna kooliwalitsustele ja haridusministeeriumile.

J. Kana (töer.): Kui see paragrahw II lugemisel vastu wõeti, siis paigutati tema lõppu lause: „Nimetatud aruanne esitatakse ka linna ja maakonna kooli-

walitsustele ja haridusministeeriumile.“ Mina vähemalt saan sellest lausest nõnda aru, et kõigile linna ja maakonna kooliwalitsustele see aruanne esitada tuleb, millest asjata suur paberiraiskamine tuleks. Kui nüüd seda parandada wõiks III lugemisel, siis ma teeksin ettepaneku lõpulause nõnda lugeda: „Nimetatud aruanne esitatakse w a s t a w a l e linna wõi maakonna kooliwalitsusele ja haridusministeeriumile.“ Kui aga see parandus III lugemisel ei wõiks hääletamisele tulla, siis teeksin ettepaneku see lõpulause hoopis wälja jätta. Mõtlen aga, et minu parandus selle lause juurde puht redaktsiooniline on ja wastuwõetaw III lugemisel.

Haridusminister **H. Bauer**: Igatahes nõuab see lause parandamist, aga selle ettepanekuga, mis härra Kana tegi, seda lauset wälja jätta, leppida ei saa, sest linna ja maakonna kooliwalitsusel on igatahes waja teada õpetöö käigust neile alluwates koolides. Praegusel kujul wõiks see lause tõepoolest segadusi tekitada, aga ma arwan, et seda lauset parandada saab nõnda, kui meie sõnas „maakonna kooliwalitsustele“ tähe „t“ wälja jätame. Siis kõlaks lause nõnda: „Nimetatud aruanne esitatakse ka linna ja maakonna kooliwalitsusele ja haridusministeeriumile“.

Aruandja **J. Annusson**: Minu arwates tuleks seda lauset tõesti parandada, sest kui ta nõnda sisse jääb, nagu ta praegu paragrahwis esineb, siis wõib ta tõesti segadusi tekitada ja asjata kirjawahetust sünnitada. Kui see kodukorra vastu ei ole, siis ühinen ma härra Kana ettepanekuga.

Juhataja **K. Wirma**: Parandus on järgmine: § 73 wiimane lause lugeda nõnda: „Nimetatud aruanne esitatakse wastawale linna wõi maakonna kooliwalitsusele ja haridusministeeriumile.“ Loen, et see parandus on puht redaktsiooniline. Aruandja on temaga ühinenud, — keegi lahus hääletamist ei nõua, sellepärast ei tule see parandus eriti hääletamisele. Pannen § 73 parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 73 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 74. Pedagoogika nõukogu koosolekuid peetakse õpeajal vähemalt kord kuus.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 74 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annussõn** (loeb): § 75. Pedagoogika nõukogu astub kokku koolijuhataja või tema asetäitja kutsel, või vähemalt $\frac{1}{4}$ osa liigete nõudmisel.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 75 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 76. Pedagoogika nõukogu koosoleku päewakorra seab kokku koolijuhataja, kusjuures koosolek võib päewakorda muuta ja täiendada. Igal pedagoogika nõukogu liikmel on õigus koosolekule ettepanekuid teha ja küsimusi algatada.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 76 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 77. Pedagoogika nõukogu koosolekuid juhatab koolijuhataja või tema asetäitja.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 77 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 78. Pedagoogika nõukogu koosolek on otsusvõimeline, kui temast võtab osa vähemalt $\frac{2}{3}$ osa õpetajaist, nende hulgas koolijuhataja või tema asetäitja.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 78 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 79. Koosoleku otsus on maksev, kui selle poolt on enam kui pool koosolijaist; kui hääled poolenewad, annab koolijuhataja hääle enamuse.

Märkus. Kui koolijuhataja pedagoogika nõukogu otsusega ei ühine, läheb küsimus enne otsuse täidesaاتمیت riigikoolides haridusministeeriumi, teistes awalikkudes keskkoolides maakonna või linna kooliwalitsusele kinnitamiseks.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 79 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 80. Pedagoogika nõukogu walib oma liigete hulgast üheks aastaks sekretääri, raamatukogu ja õpekabinettide hoidjad.

Märkus. Sekretääri, raamatukogu ja õpekabinettide hoidjaid ja korraldajaid võib kooli ülewalpidaja nõusolekul ka eratasu eest ametisse panna.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 80 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): 7. Kooli hoolekogu. § 81. Riigikoolides haridusministeeriumi, omawalitsuse koolides kooli ülewalpidaja otsusel asutatakse keskkooli juurde kooli hoolekogu.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 81 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 82. Hoolekogu liikmeiks on:

a) 3 pedagoogika nõukogu esitajat, nende hulgas koolijuhataja;

b) 3 kooli ülewalpidawa asutuse esitajat;

c) 3 lastewanemate esitajat;

d) kooliarst;

e) 1 esitaja iga asutuse, isiku või toetaja rühma poolt, kes kooli majanduslikult toetab vähemalt ühe wiiendiku majandusliste kulude summa suuruses. Nende esitajate wolitused on makswad selle eelarweaasta jooksul, mil toetus antud.

Märkus 1. Kõik koolis töötawad õpetajad võiwad hoolekogu koosolekuist sõnaõigusega osa wõtta.

Märkus 2. Kooli ülewalpidawa asutuse esitajate wolitused kestawad 3 aastat.

Märkus 3. Pedagoogika nõukogu ja lastewanemate esitajad walitakse igal sügisel peale õpeaasta alguse üheks aastaks.

J. Westholm (rhw.): Il lugemisel oli minul au käesolewa paragrahw juurde teha parandust. See parandus oli sihitud selle peale, et hoolekogudes, kus arutamise alla peajasjalikult kooli majanduslised küsimused tulewad, oleks rohkem kooli ülewalpidawa asutuse esitajaid. Käesolewast paragrahwist näeme, et omawalitsuse kassaga lähedas ühenduses seiswad küsimused hoolekogu otsuse alla käiwad, sellepärast oleks ka loomulik, et ka hoolekogu liigete koosseis niisugune oleks, et omawalitsuste asutustel, kes kooli majanduslised kulud kannawad, seal enamus oleks. See paragrahw on nii redigeeritud, et hoolekogu liigeteks on 3 kooli ülewalpidawa asutuse esitajat, 3 pedagoogika nõukogu esitajat, nende hulgas koolijuhataja ja 3 lastewanemate esi-

tajat. Seal wõiwad ka weel teised osa wõtta, kui nad kooli majandusliselt toetawad. Nõnda oleks kooli hoolekogus kooli ülewalpidajal kõigest 3 toetajat häält, kuna neid peaks olema kõigewähemalt 7. Kui meie silmas peame neid ülesandeid, mis hoolekogul on, siis ei tohiks see sugugi ükskõik olla, kui palju esitajaid on hoolekogus kooli ülewalpidawal asutusel. Siis waieldi weel selle wastu, et kooliarsstile, kui eksperdile hoolekogus koht anda, et see olla haawaw, kui tema hoolekogust saab osa wõtta ainult sõnaõigusega ja mitte hääleõigusega. Mina isiklikult ei leia selles midagi haawawat. See on minu arwates austaw ülesanne, kui tema, kui eksperdi poole pööratakse teatud küsimustes. Ma ei leia, et kooliarsst peaks osa wõtma kooli majanduslistest küsimustest nagu näituseks kooli aruande läbiwaatamine ja sissetulekute ning wäljaminekute rewideerimine. Kõike seda arwesse wõttes korran oma II lugemisel tehtud ettepanekut, et kooli hoolekogu liigeteks oleks: „a) 2 pedagoogika nõukogu esitajat, nende hulgas koolijuhataja; b) 5 kooli ülewalpidawa asutuse esitajat; c) 2 lastewanemate esitajat; d) kooliarsst, kui ekspert, sõnaõigusega jne.“

E. Martinson (sd.): Rkl. Westholm'i ettepaneku kohta wõib järgmist öelda: on tõsi, et hoolekogu ülesannete hulka kuulub tähtsal mõõdul ka kooli majanduslise külje eest hoolitsemine, kuid see kuulub kooli hoolekogu ülesannete hulka ainult niipalju, wõi neis raamides, kui palju see on ette nähtud eelarwes. Eelarwe-summade kohta on otsustaw asutus kooli ülewalpidaja, sest § 84 punkt g põhjal ei ole kooli hoolekogu mitte kooli ülewalpidamiskulude lõpulik otsustaja, waid hoolekogu wõimupiiris on ainult eelarwe läbiwaatamine, ja esitamine kooli ülewalpidawale asutusele. Nii et lõpulik otsustaja asutus on kooli ülewalpidaja. Hoolekogu ülesanne on just õpilaste eest hoolekandmine; juba sõna „kooli hoolekogu“ näitab, et ta on hoolekandja, hoolitsew asutus ja tema esifunktsioonide hulgas on ette nähtud just õpilaste eest hoolekandmine. Punkt a, tähendab esimesel kohal, seisab õpilaste toitluse ja terwishoiu olude korraldamine, edasi punkt b, teisel kohal, seisab waesematele õpilastele toetuse muretsemine jne., nii et minu arwates ei ole mitte nii wäga tähtis, et arwuline ülekaal hoolekogus peaks olema kooli ülewalpidawal

asutusel. Mis puutub sellesse, et kooliarsstil ei tohi mitte olla hääleõigust, waid ainult sõnaõigust, siis minu arwates see nõue on ka põhjendamata. Kui lastewanematel, kelle esitajaid seal kolm on, küsimustes, mis kooli hoolekogu wõimupiiridesse kuuluwad, nagu näituseks õpilaste toitluse ja terwishoiu olude korraldamine, waesematele õpilastele toetuse muretsemine, kui neis küsimustes lastewanematel täieline hääleõigust on ja kooliarsstil seda mitte ei ole, siis leian mina, et tasakaal pole siin läbi wiidud ja see oleks kooliarsstile haawaw, kui teda ainult sõnaõigusega lubataks osa wõtta, mitte aga hääleõigusega. Minu arwates on kooliarsst neis küsimustes rohkem kompetent, kui lastewanemad. Erilise ja kaaluwa motiivina tõin ma teisel lugemisel ette põhjenduse, et wäga raske on linnadel, wõtame näituseks Tallinna, hoolekogudesse suurt arwu esitajaid saata. Tallinnas on kümmekond keskkooli ja igasse kooli tuleks wiis esitajat saata, see teeks üldse 50 esitajat. Tegelik elu on näidanud, et neid esitajaid ei leidu, kes oma kohut korralikult täita suudaksid. (J. Tõnisson (rhw.): Nad ei pruugi mitte linnawolikogus olla!) Jah, ma tean seda ja selle tagajärjel saadetakse sinna ka neid isikuid, kes wolikogu ees mittewastutawad, ega kontaktis pole linnawolikogu huwidega. Nad ei ole mitte täieõiguslikud wolikoguliikmed ja sellega ei saa asja seisukorda sugugi parandada. Peale keskkooli hoolekogu liigete on weel tarwis ka algkoolidesse — igaihte 3 hoolekogu liiget saata. Tallinnas on 30 algkooli. Kust wõtab linnawolikogu kompetentseid isikuid, keda ta sinna wõiks saata? Tähendab, see on täiesti paberline nõue siin ja sellepärast oleks küll, kui seal 3 esitajat oleks, sest põhimõtte poolest on see rohkem hoolekandew asutus. Ja just peale selle, kui kooliõpetajate walimine ja tagandamine hoolekogu funktsioonide hulgast ära wõeti, siis ma tõesti ei leia, et nii suur ülekaal peab olema omawalitsuse esitajatel, keda ka tõesti raske sinna saata on.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Siin on raske nüüd kõneleda mingisugusest tasakaalust üksikute rühmade wahel. Kui siin nüüd oma esitajaid saadetakse hoolekogusse, siis on peaasi, et meie kooliwalitsus kooli ülewalpidamist omawalitsuse asutustele mitte nagu mõneks wäljaspoolt pealepandawaks sun-

duseks ei tee, waid et need koolid on omawalitsustel tõesti omaks asjaks, et seal tõesti mitte ei tuntaks, nagu ei aetaks asju, mis koolidesse puutuwad, mitte oma parema äratundmise, waid sunduse järele, mis kuskilt väljaspoolt ringkonnast tulnud. Kui meie nüüd kõneleme, et omawalitsustel mitte ei ole inimesi, siis peame ütleva, mida suurem omawalitsuse piirkond, seda rohkem peab seal inimesi ja tegelasi olema; siis ei ole mitte ükskõik, kas lastewanemad seal enamuses, wõi kooliõpetajad, wõi koguni kohalik omawalitsus. Tähendab, kellelt oled sa wolitused saanud, sellelt seisukohalt katsus sa ka talitada. Ja kui seal on ka väljaspool linnawolikogu esitajaid, siis tunneb igaüks, kes sinna esitajaks läheb, et tema peab kohaliku omawalitsuse soowe seal esitama. Siis kaalutakse asja kahtlemata just omawalitsuse seisukohast ja leiab see siis kahtlemata wastukõla. Mis tundeid äratav aga see omawalitsuse tegelaste ringkonnades, ülepea rahwa keskel,

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **J. Bergman.**)

... et meil on wiimasel ajal wiisiks saanud selle peale waadata, et koolide hoolekogudes oleksid esimesel kohal need, kes koolis tööd teewad. Kooliõpetajaid upitatakse igalpool esimesele kohale, aga see tuleb kooliõpetajatele enestele väga kallis maksma. Meil kõneldakse ikka sellest, et tarwis on kooli rahwale ligindada. Oieti on meil mitme seaduspunkti juures tunda, et peaasi on ikka kooliõpetaja. Kuid peaasi olgu koolilaps! Seda on siin ära unustatud. Härra haridusministril on väga palju tegemist kooliõpetajatega, aga peab rohkem laste peale mõtlema! Seal ei ole siis mitte wõimalik sennisel toimetada. Kui omad mehed tulewad alaliselt kokku, tulewad sinna otsustama, siis on nad muidugi ühel arwamisel; tarwis on aga kuulda ka teist arwamist, mis väljaspool öeldakse! Siis otsustatakse ka sootu teistpidi neid asju. Ja siis on osawõtmist ja elawust koolitöö wastu loota. Sellepärast arwan mina, et just koolil ja kooliõpetajatel enestel tarwis on, et mitte väljaspool seda tunnet ei tule, nagu oleks kooliasi ainult nende kätte antud.

Olgugi nüüd, et siin ei ole mitte kõige tähtsamaid ülesandeid wõi funktsioone kooliõpetajate walimise poolest hoolekogu kätte antud, aga kahtlemata on hoolekogul terwe kooli saatuse kohta § 84

ülesloetud ülesannete teostamisel väga suur tähtsus. Sellepärast ei wõi mitte selle peale nagu normaalse konstruktiooni peale waadata. Kas seal nüüd tasakaal on kooliõpetajate ja omawalitsuse esitajate wahel, siiski on iseenesest mõista, et omawalitsuse kui kooli ülewalpidaja esitajad olgu esimesel kohal! Teie ei aimagi, kuidas see lõikab juba nüüd meie kooli saatusesse. Väga suur waeulikkus wõtab maad just selle poolest, et tuntakse, et on mingisugune wõõras wõim, kes kooli ülewalpidamise asjus wahele segab, ja seadus ei tohi selleks mitte kaasa aidata. Sellepärast toetaksin rkl. Westholm'i ettepanekut ka kooliarsti poolest. Mina küll soowiksin, et tema seal oleks, aga mitte ainult moodipärast, et tema seal käe püsti ajaks, waid et tema kui autoriteet, kui mõjuw isik, asjatundlikkusega ja oskusega seletab, mis on terwishoiu poolest tarwis. Siis kaalub tema sõna rohkem, kui tema täiesti eksperdina selles asjas esineb ning mitte ainult kui liige, keda maha wõib hääletada ja kelle sõnu kuulatakse, aga mitte ei kaaluta!

J. Kana (töer.): Ma tähendaks kõige pealt nende põhjuste kohta, mis siin ette toodi. Asi oleks ju korras, kui oleks selle kohta kindlustus, et need wiis omawalitsuse esitajat koosolekutest osa wõtawad ja oleks piits, mis nad paneks käima... (**J. Tõnisson** (rhw.): *Awalik arwamine!*) Wabandage, ma tutwustan Teid, kuidas asi on. Siiamaalsed kogemused näitawad, et käiwad koosolekutel üksikud, kes kooliwalitsusele lähemal, saamas informatsiooni, teised liikmed aga, kes tihti juhuslikult walitud, ei käi mitte ja siis jääb töökoorem just pedagoogika nõukogu liigete ja lastewanemate peale. Tallinna linna kohta seletati, et nemad isegi ei suutwat hoolekogusid kujundada.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **W. Pezold.**)

Wõeti wastu § 81, et kus hoolekogu ei ole, on hoolekogu ülesanded pedagoogika nõukogu käes. Tähendab, kõik need ülesanded... (**J. Tõnisson** (rhw.): *Miks Teie läbi lasksite?*) Läbi lasksin? Mis ma wõin sinna parata? Tähendab, kõik need ülesanded, kogu töö, jääwad peaausjalikult õpetajate täita. Mina arwan, et hoolekogu olema peab ja ka korralikult koos käima peab. § 81 põhjendamiseks toodi ette Tallinna linn... (**J. Tõnisson** (rhw.): *Miks meie*

Tallinnat eeskujuks võtame?) Tallinna linn ei saa valida hoolekogu liikmeid, kel asja vastu huvi ei oleks. Mina ei tea, kus kohas see parem on, aga ma ütlen, et kui meie omavalitsuste esitajate arvu liialt suurendame, siis sellest kasu asemel kahju tuleb. Meie peaks aga püüdma, et hoolekogud meie koolide juures töövõimulised ja tõesti töökad oleks.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Ma teisel lugemisel tähendasin nende põhjuste peale, millepärast ei saa härra Westholm'i ettepanekuga ühineda. Ma toonitan siin veel kord, et wist küll hariduskommissjoni seisukohast võttes tähtsamat osa etendas see raskus, mis omavalitsusel hoolekogu loomisel on. Kui saaks sundida, et inimesed peavad hoolekogu koosselekutel käima, siis ei ole minul selle vastu midagi, kui lastewanemad ja õpetajad võtaksid sealt osa teatud nõuandwa häälega. Praeguse konstruktsiooni juures oleks korraldus seesugune, et hoolekogus walitseks mingisugune kuldne kesktee, et seal oleksid esitatud kolm asutust — kooli ülewalpidaja, lastewanemad, kooliõpetajate nõukogu. Mis puutub kooliarstisse, siis võib teda arvata täiesti erapooletuks isikuks, kes kooli eelarwet, kooliolusid hindab. Kui härra Tõnisson siin tähendas, et praegune eelnõu tahab mingisugust ülekaalu anda õpetajatele ja nii nagu surwet peale panna omavalitsusele, siis eksib ta. Siin ei ole mitte enamust, millepärast ei saaks mitte öelda, nagu tahaks pedagoogika nõukogu surwet awaldada. Peale selle on lastewanemad, kui otsekohesed nõudjad ja laste seisukoha kaitsjad nõukogus, mis meie oludele enam-wähem wastab, sest et laps peab olema koolis keskkohaks. Kui tahetakse kooli hoolekogu teisel kujul luua, siis pannakse sellega kooli ülewalpidajale liig suured raskused peale, nimelt suure liigete arwu määramisega, nii et siis oleks küll parem kui hoolekogu ei tekiks. (J. Tõnisson (rhw.): Meie demokratismuse lähed päris bürokratismuse poole.)

Juhataja K. Wirma: Rkl. Westholm'i poolt on tehtud ettepanek võtta § 82 p. a järgmine parandus — „3 pedagoogika nõukogu esitaja“ asemel „2 pedagoogika nõukogu esitajat, nende hulgas koolijuhataja“; p. b, „3 kooli ülewalpidawa asutuse esitaja“ asemel „5 kooli

ülewalpidawa asutuse esitajat“; p. c, „3 lastewanemate esitaja“ asemel „2 lastewanemate esitajat“; p. d, „kooliarst, kui ekspert, sõnaõigusega“. Panen hääletamisele esiteks kolm esimest ettepanekut korraga, kuna kooliarst tuleb lahus hääletamisele. (Hääletatakse ja loetakse hääli.) Ettepanek on saanud poolt 30 häält, vastu 24 häält, sellega vastu võetud. Palun neid, kes punkt d-s ettepanekud paranduse poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse ja loetakse hääli.) See parandus on saanud poolt 24 häält, vastu 29 häält, sellega tagasi lükatud. Panen § 82 hääletamisele parandatud kujul. (Hääletatakse.) § 82 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 83. Hoolekogu walib igal aastal õpetöö algul peale lastewanemate ja pedagoogika nõukogu esitajate walimiste enesele juhataja, selle asemiku ja kirjatoimetaja. Tarbekorral võib juhatus ka suuremaarwuline olla.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 83 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 84. Hoolekogu ülesandeks on hoolitseda kooli eest üldse, eriti tema majanduslise külje eest. Selle ülesande täitmiseks kuulub tema tegewuskonda:

- a) õpilaste toitlus- ja terwisolude korraldamine;
- b) waesematele õpilastele toetuse muretsemine;
- c) õpetustöö pealtkuulamine oma esitajate läbi;

Märkus. Hoolekogu esitajail ei ole õigust klassis tähendusi teha, samuti ka õpetajale üldse märkusi teha; nad võivad oma arwamised ja tähelpanekud ette tuua koolijuhatajale või hoolekogule;

d) ettepanekute tegemine uute õpeainete sisseseadmise ning uute klasside või kursuste awamise asjus wastawale kooliwalitsusele, riigikoolides haridusministeeriumile;

e) kooli erikapitaalide walitsemine ja tarwitamine, kuiwõrd see sellekohaste erimäärustega ei ole teisiti korraldatud;

f) kooli liikumata ning liikuwa waranduse korrashoidmise järewalwe;

g) kooli eelarwe läbiwaatamine ja esitamine kooli ülewalpidawale asutusele;

h) kooli majapidamise, sissetulekute ja väljaminekute rewideerimine;

i) kooli eelarwe täitmise aruande läbiwaatamine ja oma tegewusaruande kokkuseadmine;

k) esitaja walimine pedagoogika nõukogusse.

A. Rei (sd.): Selle hoolekoguga oli juba suur waidlus ühe paragrahwi juures eespool. Ma pean tähendama, et mulle näib väga segane olewat selle hoolekogu kompetents ja tema ülesanded ja ma paluksin neid, kes kooliasjandust paremini tunnewad, seletada, kas see hoolekogu nii väga tingimata tarwilik instituut on, vähemalt praegusel bürokraatlisel kujul. Meie loeme siin punkt a, et tema ülesanne on õpilaste toitlus- ja terwishoidude korraldamine. See on igatahes väga üldiselt ja ebamääraselt öeldud. Missuguse õigusega hoolekogu korraldab neid toitlus- ja terwishoidlisi olusid? Koolil on ju direktor, kes juriidiliselt wastutab kooli õpetöö eest ja kõigi administratiiv korralduste eest koolis. Missugused õigused ja wõimupiirid on direktori kõrwal kooli hoolekogul, kui ta tuleb kooliolusid korraldama? See ei ole igatahes mitte selge. Edasi näeme punkt h, et kooli majapidamise, sissetulekute ja väljaminekute rewideerimine allub ka hoolekogule. Missugune juriidiline tähendus on tema rewideerimisel? Ma tean, et koolide järele peab walwama linnades linna kooliwalitsus, maal — maakonna kooliwalitsus. See on nende otsekohene ülesanne seaduse järele, ja kui nad halwasti rewideeriwad, siis wõib neid seaduslikul alusel wastutusele wõtta. Aga missugune juriidiline mõju on hoolekogu rewisjonil? Kui tema rewideerib, kas siis linna kooliwalitsus wõi maakonna kooliwalitsus ei tarwitse enam rewideerida? Ja kui näituseks hoolekogu rewideerib väga lohakalt, kas siis saab hoolekogu liikmeid seaduslikult wastutusele wõtta?

Peaaegu kõik teised punktid on sama ebamäärased ja segased ja wõiwad praktikas suuri raskusi tekitada, nimelt sellepärast, et hoolekogu ülesanded on wormuleeritud väga ebamääraselt, et need ülesanded suuremalt jaolt langewad ühte teiste asutuste ülesannetega. Kordan oma palwet, et need, kes käesolewat küsimust paremini tunnewad, lähemaid seletusi annaks hoolekogude ülesannete ja kompetentsi kohta.

Juhataja K. Wirma: Järjekorras on sõna aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Ma pean tähendama, et tõesti need ülesanded ei ole mitte lõpuni selgitatud ja sellepärast wõiks küsimus tekkida, kuidas hoolekogu mõnesugustel juhtumistel peaks talitama ja missugused on tema õigused. Kuid ligemalt ära määrata kõigis detailides ei oleks seda wist tarwilik, sest hoolekogu on juba aastate jooksul töötanud endiste koolide juures ja nende funktsioonid on umbes nii ära määratud, nagu elu ise juba näitab. Temale jääwad niisugused ülesanded, nagu siin on öeldud: õpilaste toitlus- ja terwishoiuolude korraldamine. Seda wõiks ju ka anda pedagoogika nõukogu ehk ka lastewanemate nõukogu hooleks. Aga wõib olla, et lastewanemate nõukogu ei suuda seda teha, ja et pedagoogika nõukogul on oma otsekohesed ülesanded, mis teda wast ei lase niisugusele heategewale ülesandele anduda, siis jääb see üldine esitus, mis kooli juures on, niisuguseks asutuseks, mis leiab abinõusid ühel wõi teisel wiisil temale antud ülesandeid teostada. Kuidas tema seda teeb, see on muidugi otsekohene tema ülesanne. Tema katsub seda eelarwe kaudu teha, ja kui seda niiviisi ei saa, siis peab ta pidusid ja näitemüüke korraldama jne.

Mis puutub wahest kokkuwõttesse teiste asutustega, kellel samasugused ülesanded, siis arwan mina, et sarnaseid kokkupõrkeid ei saa mitte tulema. Senni ei ole meil praktikas minu teada niisuguseid kokkupõrkeid olnud. Harilikult linna omawalitsuse ja riigikontrolli tegewus läheb väga pikaks, mõnikord isegi pannakse aastate 3—4 pärast rewideerimisi toime ja see ei ole ametiasutustele mitte soowitaw. Sellepärast on tarwilik, et mingisugune kodune jooksew kontroll oleks. Ja seda toimetab just hoolekogu ja üldse on tema hooleks niisugused ülesanded, mis jääwad wabaks teiste asutuste poolt. Nagu näha, ei saa hoolekogu lõpulikult ainelist küsimusi otsustada. Punkt e. on öeldud, et kooli erikapitaalide walitsemine ja tarwitamine on tema hooleks jäetud, kui wõrd see sellekohaste erimäärustega ei ole teisiti korraldatud.

Kui nii wõtta, siis leiame, et kuigi hoolekogu wõimupiirid ei ole tegelikult täpselt ära öeldud, siiski tema saab ainult seda teha, mis teiste asutuste poolt üle jääb.

E. Martinson (sd.): Kui wõtta neid punkte, iseäranis neid punkte, mis siin rkl. Rei juba tähendas, nimelt punkt a ja h, siis tekib tõesti küsimus, kas mitte ei ole hoolekogule õigused antud, mis teistel asutustel juba olemas on. Ses mõttes wõiks tekkida kahe asutuse wahel kollisioon. Selles mõttes oleks wist küll parem kui õpilaste toitluse ja terwishoiu eest „hoolitsemine“, mitte „korraldamine“, hoolekogu ülesandeks jääks, mis ka sisuliselt nii mõeldud on. Wististe tuleb ka niimoodi mõista, et see mitte otsekohe lõpulik täieõigusline „korraldamine“ ei ole, waid nende asjade eest „hoolitsemine“. Seda näeme meie § 84 esimesest osast, kus on öeldud, et hoolekogu ülesandeks on „hoolitseda“ kooli eest üldse, eriti tema majanduslise külje eest. Kõik need funktsioonid on hoolekandwad funktsioonid. Ja eriliselt on mõned neist hoolitsemise funktsioonidest seaduses ette nähtud. Selles mõttes ei saa wististe seletada, et see korraldamine nüüd niisugune on, mille lõpulik, otsustaw tähendus on, ja et hoolekogu wõib sellel alal sunduslikka määrusi wälja anda wõi muul teel asja lõpulikult korraldada. Wist tuleb oletada, et korraldamise suhtes wastawatel wõimudel, haridusministeeriumil ja linna ning maakonna kooliwalitsusel teataw üliwõim selles asjas on. Niisamuti wõiks ka selle punkt h kohta tähendada, et kooli majapidamises, sissetulekute ja wäljaminekute rewideerimine täiesti võimalik on, kuigi weel järewalwe asutused on, kes wõiwad lõpulikult rewideerida, näituseks wastaw kooliwalitsus ehk haridusministeerium. Nii et wististe kollisiooni see paragrahw ellu ei kutsu.

A. Rei (sd.): Nagu neist seletustest, mis aruandja ja rkl. Martinson andsid, selgus, on hoolekogu ülesanne üldse mis-kisugune koolide toetamine wõi kooli eest hoolitsemine, ilma et teda võimalik oleks lähemalt punktipealt wormuleerida, nõnda, et selle hoolekogu wõimupiirid selgesti ära piiratud oleks. Mina kardan, et kui meie siiski katset teeme selle hoolekogu ülesandeid rohkem üksikasjaliselt ära määrata, siis selle läbi ehk asjale rohkem kahju wõib tulla, kui kasu. Neile ülesannetele, mille jaoks hoolekogusid tahetakse asutada, wastaks ehk rohkem, kui niisuguste hoolekogude asutamine eraalgatuse asjaks jääks. Ühes sellega jääks ka nende ülesannete lähem äramääramine nende eneste asjaks. Praegusel kujul aga,

kui ametlik, seaduse põhjal asutatud institut ei ole ta sellepärast õnnelikult korraldatud, et tema funktsioonid wäga ebamääraselt on wormuleeritud. Ma tõin juba punktide a ja h kohta näitusi. Sedasama wõib ka punkt f kohta öelda. Kooli liikumata ning liikuwa waranduse korrashoidmise järele peab walwama minu arusaamise järele esiteks wastutaw kooli direktor, kelle järele oma korda walwab linna ja maakonna kooliwalitsus ja haridusministeerium, kellel selle jaoks järewalwe orgaanid kahtlemata on. Siis on edasi hoolekogu ülesandena märgitud kooli eelarwe täitmise aruande läbiwaatamine ja tegewuse aruande kokkuseadmine. Missugune tähendus sellel läbiwaatamisel tegewuse aruande suhtes on, mida see hoolekogu toimetab, seda ma ei tea. Kordan oma küsimust, kas ei oleks mitte parem seesugust ülesannete teostamist jätta eraalgatuse ja eraettewõtlikkuse asjaks. Üldiselt pean ma konstateerima, et minu kahtlused, mis ma selle paragrahwi kohta enne awaldas, mitte täiesti korraldatud ei saa.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Lugu on nii, et kui nüüd hakatakse päris juriidiliselt seisukohalt asja wormuleerima, siis on raske kõiki neid ülesandeid wõi funktsioone nii kindlasti ära määrata, et seal igasugused kokkupõrked teiste asutustega ära hoitud oleksid. Aga ega sellega siis oluliselt kuigi palju wõidetud olekski, kui hoolekogu ülesanded nii täpisealt ära määratud saaksid. Kui seal kokkupõrkeid tuleb, siis on omawalitsuse asutustel ja haridusministeeriumil küllalt wastawaid orgaane nende lahendamiseks ja ärahoidmiseks. Kui tööd tehakse, siis ei tulegi kokkupõrkeid. Hakatakse aga „pinda kiskuma“ ja õigust ajama, siis on tüli kõik kohad täis. Kui aga wähegi neid ülesandeid katsutakse täita, mis selles paragrahwis on ära tähendatud, siis on tööd küllalt ja võimalust tegutsemiseks ka.

Seesugune asutus oli omal ajal juba enne wenestamise-aega isegi meie külakoolidel. Seal oli küll teine nimetus ja ei olnud see ka mitte kollektiivne asutus, waid oli üks kooliwanem. See ei saanud küll igalpool palju ära teha, aga kui ta wähegi hakkaja inimene oli, wõis ta ometi mõndagi kooli heaks korda saata ja kooli seisukorra parandamiseks kaasa aidata. Mina olen isiklikult linna omawalitsuse esitajana Wene ajal niisugusest asutusest osa

wõtnud ja wõin öelda, et tööd saab küll teha. Kui niisugune organisatsioon juba olemas on, siis on kõik see asutamise walu ja kokkukutsumise waew kõrwaldatud. Kui asi aga eraalgatuse hooleks jääks, siis peaks senni ootama, kui mõni niisugune ettewõtlik isik, kas kooliõpetajate hulgast, wõi omawalitsuse tegelaste seast wõi jälle lastewanemate seast asja oma kätte wõtab. Enne kui niisugune algatus teostatakse, läheb palju aega ära. Kui aga siin seaduses juba ette on nähtud, kes sellest organisatsioonist osa wõtab, siis tulakse kokku ja wõidakse otsekohe tööd alustada. Nagu siin üksikutes punktides tähendatud ülesannetest selgub, on see töö tõesti suure tähtsusega. Koolijuhataja wastutab küll kooli saatuse ja hea käekäigu eest, aga mõtelge, mis koolijuhatajal kõik teha on! Kui tema hooleks peaks ka majandusline külg jääma ja ta peaks kõige eest wastutades ühtlasi ka kõik ära tegema, siis ei jätkuks temal lihtsalt jõudu ega aega pedagoogiliste ülesannete täitmiseks. See on aga koolijuhataja peaülesanne! Kui teised isikud kui wõhikud kaasa saawad aidata kooli hea käekäigu tõstmiseks, ilma et just kooliõpetajad ja juhataja koormat oma peale wõtawad, siis tunnewad koolilapsed ja terwe kooli saatust seda warsti. Sellepärast oleks minu arwates tarwilik seda asutust ikkagi ellu kutsuda, kuigi seal puudusi ette tuleb. Sest need parandatakse kogemuste põhjal, mis tegelikus elus omandatud. Aga ära jätta seda asutust wormaalsete raskuste pärast ei maksa. Sest ta on kahtlemata kooli terwishoiu, koolilaste ülewaldamise ja toitlusolude seisukohalt wõttes wäga kasulik. Kui niisugune laialisem ja teguwõimsam orgaan tegutseb, siis wõib ta kahtlemata ka rewisjoni asjus rohkem ära teha, kui kõik kooliwalitsuse rewidendid, sellepärast et need käiwad ikka paljudel kordadel, nagu siin juba tähendatud, tagantjärele natukene waatamas ja ei ole asjale sugugi lähedal, ei tungi asjasse. Terwe rewisjon jääb nagu wormitäitmiseks. Kui aga seal inimesed järjekindlalt ise töötawad ja näewad, siis pannakse rewisjoni peale rohkem rõhku ja on asjad wististe ka rohkem korras hoolekogu kontrolli all, kui omawalitsuse esitajate kontrolli oodates.

J. Westholm (rhw.): Mis hoolekogu kompetentsi puutub, siis on siin terwe rida punkte üles loetud, mille juriidilise iseloomu kohta kahelda ei tule. Siin

on õpilaste toetamine, terwishoiu olude korraldamine, waesematele õpilastele abiandmine, mis eraülesanne on ja mille wastu midagi öelda ei ole. Teised punktid aga, näituseks eelarwe järelwaatamine ja kooli majapidamise sissetulekud, seal ei ole öeldud, mis siis sünnib, kui seal on, wõib olla, puudused. Meie saame sellest aru, et selle rewisjoni ülesanded lähewad selle asutuse kätte, kes kooli ülewal peab ja see teeb tarwilised järeldused rewideerimiseks. Mina aga arwan, et selle § 84 punktide ühekorruga hääletamine wast soowitaw ei ole. Mina näituseks leian, et sellest paragrahwist peaks wälja jääma punkt f, kus on öeldud, et kooli liikumata ning liikuwa waranduse korrashoidmise järelwalwe kuulub hoolekogu tegewuskonda. Mina arwan, et mingil kombel seda hoolekogu oma koosseisus täita ei suuda ja järele walwata ei saa, et pingid, lauad, tahwlid, kaartid jne. korras seisaks, see on minu arwates täiesti wõimatu. Niisugune järelwalwe wõib seista ainult pedagoogika nõukogu ehk, õigemini öelda, koolijuhataja kohustustes. Sellepärast teen ma ettepaneku punkt f eraldi hääletada.

Haridusminister H. Bauer: Ma ei karda ka mitte, et kui „hoolekogu“ sisse jääks, siis sellepärast konflikte tuleks. Kui tähendatakse, et tema on ilmaaegne, siis pean ma ütleva, et selle olemasolu igatahes parem on koolile, ja mina saan hoolekogust täiesti nii aru, kui ülewaldajaja abilistest. Kui siin öeldakse, et Tallinna linna kooliwalitsus, kes on koolide ülewaldajaja, peab kontroleerima ja rewideerima koolide majanduslist külge, siis ei saa ta seda mitte teha, waid seda peab tegema kooli hoolekogu, nagu ta wastu wõeti oma wiie esitajaga ja kelle peale kooli ülewaldajaja kui usaldusmehe ja abilise peale peab waatama. Sellepärast on soowitaw, et ta edasi funktsioneeriks. Meie oleme näinud, et mida rohkem meil asutusi on, kes koolilaste eest hoolitsewad, mida rohkem on koolil majapidamises abilisi, seda kasulikum on see asutusele ja sellepärast wõib julgesti tema juurde edasi jääda; ja toetan selle paragrahwi wastuwõtmist, kas ilma punkt f-ta ehk sellega koos, see on tähtsuseta.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Westholm on ettepaneku teinud punkt f eraldi hääletada, kuid seda ettepanekut ei ole mitte II lugemisel tehtud ja nii ei saa ma seda mitte hääletada. (Mitmesugused wahelhüüded.)

Asun § 84 hääletamisele. (Hääletatakse.) § 84 on nähtawa enamussega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 85. Hoolekogu koosolekuid peetakse tarwiduse järele.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 85 on nähtawa enamussega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 86. Hoolekogu kokkukutsumine on juhataja wõi tema äraolekul tema asemiku ülesandeks. Hoolekogu kutsutakse erakorraliselt kokku kolme liikme wõi koolijuhataja nõudmisel.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 86 on nähtawa enamussega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 87. Hoolekogu koosolekuid juhatab hoolekogu juhataja, wõi tema äraolekul tema asemik.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 87 on nähtawa enamussega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 88. Hoolekogu koosolek on otsuswõimne, kui koos on vähemalt pooled liikmed, nende hulgas hoolekogu juhataja ja koolijuhataja wõi nende asemikud.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 88 on nähtawa enamussega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 89. Koosoleku otsus on maksew, kui selle poolt on enam kui pooled koosolijad. Kui hääled poolenewad, annab juhataja hääle ülekaalu.

Märkus. § 84 p. p. d ja g tähendatud küsimuste otsustamiseks on tarwilik vähemalt pool hoolekogu liikete häälest.

O. Amberg (kristl.): Märkuses on öeldud, punkt g -ga, et koolieelarwe läbiwaatamine ja esitamine kooli ülewaldawale asutusele kuulub hoolekogu tegevuskonda. Ma usun, et see on rohkem pedagoogika nõukogu asi, kui hoolekogu asi, sellepärast oleks siis minu arwates ülearune seda hoolekogu ülesandeks jätta, sest kui ei tule hoolekogu kokku, wõi selle enamus koos ei ole, siis ei saa mitte esitada eelarwet pedagoogika nõukogule ja sellepärast pole ka mõtet, et see punkt siia sisse jääks. Teen ettepaneku § 89 märkuses sõnad „ja g“ maha kustutada.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Amberg'i poolt ettepanud parandust ei ole ll lugemisel tehtud, nii et ma seda hääletamisele panna ei saa. Asun § 89 hääletamisele. (Hääletatakse.) § 89 on nähtawa enamussega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 90. Lähewad pedagoogika nõukogu ja hoolekogu arwamised lahku, otsustab küsimuse wastaw kooliwalitsus, riigikoolides haridusministeerium.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 90 on nähtawa enamussega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 91. Koolides, kus hoolekogu ei ole, on hoolekogu ülesanded ja õigused pedagoogika nõukogu käes. Majanduslikku laadi kandwate ülesannete täitmiseks ja kooli majapidamise rewideerimiseks walib pedagoogika nõukogu enese keskelt kolmeliikmelise majanduskommisjoni.

O. Liigand (rhw.): § 91. kõnelakse sellest, et seal, kus hoolekogu ei ole, tema ülesanded ja õigused pedagoogika nõukogul on. Pedagoogika nõukogu ülesanded peaks aga olema peaaesjalikult pedagoogilisel alal. Selle paragrahwi järele antakse temale aga ka majanduslised ülesanded. Mulle paistab, et see pedagoogika nõukogude ilmaaegne koormamine kõrwalise tööga on. Oleks palju õigem, kui seal, kus hoolekogu ei ole, need ülesanded kooliwalitsuse peale jääwad. Sellepärast arwan mina, et § 91. täiesti üleliigne on ja õigem oleks, kui see paragrahw wälja jäetakse. Hoolekogu ülesanded, kus hoolekogu ei ole, tuleks jätta kooliwalitsuse peale. Ja siis, kui kooliwalitsus neid ülesandeid täita ei taha, ehk ei jaks, hoolitseb ta muidugi selle eest, et asutatakse hoolekogu, kes otsekohe majandusliste ülesannete täitmiseks ette on nähtud.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Annusson**: Ma ei saa selle ettepanekuga ühineda. Wõib sarnane olukord tekkida ühel wõi teisel põhjusel, et ka kooliwalitsus ei suuda hoolekogu luua. Kooliwalitsusel ei ole ju wõimalik, näituseks, ette kirjutada, et inimesed peaksid koos käima ja nii wõib kooli asjaajamine täiesti lonkama hakata. Need

funktsioonid ei anna pedagoogika nõukogule mingisuguseid õigusi, waid ümberpöörduvalt, pannakse siin pedagoogika nõukogule rohkesti kohustusi peale ja ma arwan, et pedagoogika nõukogu peab nende ülesannetega toime saama. Nii mõnelgi juhtumisel on see koolides nii olnud ja pedagoogika nõukogu on kõik korralikult teinud. Pealegi on järgmises osas ette nähtud lastewanemate esitus. Nagu teada, on lastewanemate esituse loomine just koolijuhatajast ja pedagoogika nõukogust ärarippuw. Siin luuakse just niisugust orgaani, mis abiandmise alal ja teistel sarnastel aladel pedagoogika nõukogul abiks on. Mina ei karda, et siis, kui need ülesanded, mis siin tähendatud on, pedagoogika nõukogu kätte lähewad, see wiimane selle all kannatab wõi ägama hakkab. Temal on wõimalus mõjuda ka jälle lastewanemate täiskogu peale ja tarwilisel juhtumisel linna- wõi omawalitsuse peale. Toetan § 91. komisjoni redaktisioonis, nagu see II lugemisel wastu wõeti.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Liigand on ettepaneku teinud seda paragrahwi wälja jätta. See ei ole iseseisew ettepanek, sellest teewad Riigikogu liikmed hääletamisel tarwilikka järeldusi. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Mulle näib, et enamus wastu on. (Wahelhüüded: Ära lugeda!) Ma palun weel kord hääletada. (Hääletatakse ja loetakse hääli.) Paragrahwi poolt on antud 16 häält, wastu 25 häält. Sellega on § 91 tagasi lükatud.

Aruandja J. Annusson (loeb): 8. Lastewanemate esitus. § 92. Kooli ja kodu wahel lähema ühenduse loomiseks kutsub koolijuhataja lastewanemate koosoleku kokku vähemalt kaks korda aastas. Erakorraliselt wõib wanemate koosoleku kokku kutsuda hoolekogu otsuse põhjal hoolekogu juhataja.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 92 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 93. Wanemate koosoleku ülesandeks on kaswatus- ja õpetustõsse puutuwate küsimuste arutamine ja oma soowiawalduste ettekandmine pedagoogika nõukogule ja hoolekogule.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 93 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 94. Wanemate koosoleku sellekohase otsuse põhjal asutatakse kooli juurde wanemate komitee. Komitee liikmed walib koosolek õpilaste wanemate wõi nende asemikkude hulgast ühe aasta peale, iga klassi kohta — 1—3 esitajat.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 94 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 95. Üldisel koosolekul walitud wanemate esitajad ühes koolijuhatajaga ja 1—3 õpetajate esitajaga, kooli suuruse järele, moodustawad wanemate komitee. Komitee walib enese keskelt esimehe, tema asemiku, kassahoidja ja sekretääri.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 95 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 96. Wanemate komitee arutab kaswatusküsimusi, püüab nõrgematele õpilastele paremat edasijõudmist wõimaldada, annab kehwemaile ainelist toetust, aitab õpilaste toitluse ja terwishoiu olusid korraldada, organiseerib lastele kohaseid lõbustusi ja õpekäike ning aitab kooli ja kodu wahel ühendust luua.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 96 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 97. Wanemate komitee walib pedagoogika nõukogusse 2 ja kooli hoolekogusse — siin tuleb ära parandada 3 asemele 2 esitajat — 2 esitajat. Ühel selleks walitud esitajal on õigus õpetunde pealt kuulata ja märgatud puudustest tarbekorral koolijuhatajale wõi wanemate komitee koosolekule teatada, kuid tal ei ole õigust isiklikult mingisuguseid märkusi ega korraldusi teha.

Märkus: Kus ei ole wanemate komiteed loodud, seal walitakse selles paragrahwis tähendatud esitajad wanemate üldkoosolekul.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 97 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 98. Wanemate komitee koosoleku kutsus esimees tarbekorral kokku. Koosolek on otsuswõimne, kui on koos vähemalt

poolled liikmed, nende hulgas komitee esimees ja koolijuhataja wõi nende asetäitjad. Otsuse tegemiseks on tarwis, et selle poolt oleks enam kui pool koosolijaist. Kui hääled poolenewad, annab juhataja hääli ülekaalu.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 98 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 99. Wanemate koosolek wõib § 95 tähendatud ülesannete täitmiseks ka erikomisjone walida.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 99 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 100. Wanemate komitee liigete wõi — siin tuleb ära parandada § 97 asemele 96 — § 96 tähendatud esitajate walimiseks on wanemate üldine koosolek otsuswõimne, kui sellest osa wõtab $\frac{1}{5}$ kõigist kohalikkudest lastewanematest wõi nende asemikkudest, kellel selleks kirjalik wõlutus. Kui wanemate üldkoosolek kokkutulnud liigete wäheses arwu pärast pidamata jääb, peetakse koosolek ära mitte waremini, kui ühe nädala pärast. Teistkordne koosolek on kokkutulnud liigete

arwu peale waatamata otsuswõimne. Õpetajad wõtawad osa wanemate koosolekust sõnaõigusega.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 100 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 101. Wanemate koosoleku algul walitakse koosoleku juhataja ja kirjatoimetaja lihtsa häälteenamusega. Koosoleku protokoll kinnitatakse koosoleku lõpul juhataja, kirjatoimetaja ja wähemalt kolme koosoleku poolt walitud isiku allkirjaga.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 101 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

(Hüüded: Koosolek lõpetada!)

8. Koosoleku Ettepanek on tehtud lõpetamine. koosolekut lõpetada. Ettepaneku kohta sõna ei soowita. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse ja loetakse hääli.) Ettepanek on saanud poolt 20, wastu — 15 häält, seega on otsustatud koosolekut lõpetada.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **Joh. Kukk.**

Abiesimees **K. Wirma.**

Abisekretäär **J. Bergman.**

Abisekretäär **W. Pezold.**